En kartlegging av toppidrettstilbudet ved offentlige videregående skoler i Akershus

Lars Erik Espedalen og Anette Skilbred

Rapport nr. 2, 2026, Forskningssenter for barne- og ungdomsidrett

På oppdrag fra Olympiatoppen Østlandet

Finansiert av Akershus Fylkeskommune

NIH
NORGES IDRETTSHØGSKOLE
Forskningssenter for barne- og ungdomsidrett

NORGE
Olympiatoppen
Østlandet

AKERSHUS
FYLKESKOMMUNE

Innholdsfortegnelse

1. Bakgrunn og mandat 1
   1.1. Spesifisering og avgrensning av oppdraget 2
2. Kontekst 3
   2.1. Akershus fylkeskommune (AFK) og idrettstilbud på offentlig videregående skole . 3
   2.2. Olympiatoppen Østlandet (OLT-Ø) og morgendagens utøvere 4
3. Hva er et godt idrettsskoletilbud? 5
   3.1. Nyere forskning på idrettsskoler 5
   3.2. Trivsel og doble karriereløp 6
   3.3. Idrettsskoler som del av et talentutviklingsmiljø 7
   3.3. Norske idrettsskoler 8
4. Hvordan forstå og analysere idrettsskolesystemer? 9
   4.1. Skolen og idretten som policy-fellesskap 9
5. Metode 11
   5.1. Kartlegging av ansattes perspektiver: Intervjuer 11
   5.2. Kartlegging av elevopplevelser: Spørreundersøkelse 12
      5.2.1. Talent Development Environment Questionnaire (TDEQ-5) 13
      5.2.2. Relational-Coordination Survey (RCS) 15
5. Analyseresultater 17
   5.1. Intervjuanalyser 17
      5.1.1 Overordnede deskriptive trekk 17
      5.1.2 Ressurser og rammer 18
      5.1.3 Mål og perspektiv 20
      5.1.4 Organisering og tilrettelegging 22
      5.1.5 Engasjement og samarbeidskultur 24
   5.2. Kvantitative analyser: spørreundersøkelse til elevene 26
      5.2.1. Deskriptivt overblikk 26
      5.2.2. Skolene som talentutviklingsmiljøer 27
      5.2.3. Kommunikasjon og koordinering rundt elevenes totalbelastning 28
      5.2.4. Hvorfor velger noen private mens andre velger offentlige toppidrettslinjer? . 31

6. Diskusjon 34
6.1. Kartleggingsområde 1 og 2: Mulighetsrom og samarbeid 35
6.2. Kartleggingsområde 3: Kvinnelige ansatte og parautøvere 36
7. Kartleggingsområde 4, konklusjon og tiltak 38
Referanser 40

1. Bakgrunn og mandat

Bakgrunnen for denne rapporten er et samarbeid mellom Olympiatoppen Østlandet og Akershus fylkeskommune, basert på et felles ønske om å få mer kunnskap om idrettsmiljøene ved offentlige videregående skoler i Akershus. Toppidrettstilbudet på offentlige videregående skoler er viktig fordi det kan bidra til at flere av morgendagens utøvere kan få muligheten til å satse på idretten sin ut fra sine forutsetninger. Olympiatoppen har også som mål at toppidrettslinjene på offentlige skoler skal kunne være en vei til å nå internasjonalt toppidrettsnivå for de som kan ha potensialet for det. Det er i hvert fall to måter offentlige VGS kan bidra til dette på:

1. Når det tilrettelegges for "morgendagens utøvere" på offentlige videregående skoler finnes det flere skoler og et mer variert skoletilbud til å satse på idretten sin enn dersom det kun fantes private idrettsskoler. Derfor kan det være nyttig at skolene har et tilbud som kan være en vei til toppidretten.
2. Offentlige videregående skoler er mulig sosialt utjevnende blant morgendagens utøvere. Da er det viktig at de favner om underrepresenterte grupper: Jenter, kvinnelige trenere, parautøvere og lavinntektsfamilier er sentrale grupper å styrke tilbudet overfor.

Fire kartleggingsområder har skilt seg ut som sentrale i våre samtaler med Olympiatoppen (OLT) og Akershus Fylkeskommune (AFK):

1. Tilretteleggingen for å satse mot toppidrett varierer mye fra skole til skole. En utfordring OLT og AFK ser med det er at det kan gjøre at de private skolene blir mer attraktive enn de offentlige skolene for de som ønsker å satse.
2. Vi vet at morgendagens utøvere kan bli overbelastet/utbrent/skadet/miste motivasjon dersom det ikke er et godt samarbeid mellom lokalidretten, eventuelle landslag og idrettsskolene. Samtidig er et slikt samarbeid viktig med tanke på å skape gode rammer for utvikling mot toppidrett. OLT mangler innsikt i hvordan hverdagene til satsende utøvere er på de ulike skolene.
3. OLT og AFK opplever at parautøvere og kvinnelige trenere er underrepresentert og potensielt møter barrierer som gjør det vanskelig å få opp andelen av begge grupper.

4. OLT og AFK ønsker mer innsikt i hvordan skolene fungerer og jobber med toppidrettstilbud og hva slags behov for støtte de har for å utvikle toppidrettstilbud videre.

Målet med kartleggingen er å få innsikt i hvordan offentlige videregående skoler med idrettstilbud i Akershus fylkeskommune fungerer som arenaer for mulige «morgendagens utøvere» og få økt innsikt i de fire punktene over. Kartleggingen har dermed ambisjon om å:

- øke forståelsen av koordineringen og tilretteleggingen for utøveres idrettsliv, inkludert internt på skolen, med andre aktører.
- Gi bedre oversikt og forståelse av hvordan skolene arbeider for å rekruttere og legge til rette for parautøvere.
- Gi bedre oversikt og forståelse av hvordan skolene jobber for å rekruttere og beholde kvinnelige trenere og lærere.
- Gi innsikt i hvorfor elever velger privat eller offentlig toppidrettslinje.

1.1. Spesifisering og avgrensning av oppdraget

FOBU har i dialog med OLT spesifisert og avgrenset dette mandatet. Både for å avklare hva som er «problemområdet» OLT og AFK ønsker dypere innsikt, samt en forventningsavklaring mellom partene slik at OLT har innsikt i metodevalg, type data de kan forvente seg samt hva FOBU kan levere i henhold til kostnadsramme og praktisk gjennomførbarhet. Vi vil gjennomføre to ulike datainnsamlinger for å svare ut mandatet:

1. Spørreundersøkelse til elever for å kartlegge deres opplevelse av koordinering og samarbeid mellom skole, klubb og andre sentrale aktører som er involvert i deres sportslige fremgang og trivsel. Den samme spørreundersøkelsen sendes til de private toppidrettsgymnasene i Akershus som et sammenlikningsgrunnlag.
2. Intervjuer med trenere, ledelse, og/eller lærere ved offentlige videregående skoler med toppidrettstilbud.

Gjennom innsamlingen av data fra både lærere og elever er målet å få to ulike perspektivgrunnlag for å forstå rapportens problemsstillinger. Deltakelsen er muliggjort gjennom et tilgjengelighetsutvalg, der skoler som responderte på Akershus Fylkeskommunes forespørsel om å delta, har meldt seg.

Innenfor disse rammene skal Forskningssenter for Barne- og Ungdomsidrett (FOBU) levere følgende:

1. Sluttrapport (pdf og trykkeklar versjon) til Akershus FK og OLT

2. Presentasjon av hovedfunn for oppdragsgiver

2. Kontekst

Private og offentlige idrettslinjer har gjort sitt inntog i skolesystemet de siste tiårene. Fra en sped begynnelse med et privat alpingymnas i Bærum på åttitallet, finnes nå en rekke private idrettsskoler der Norges Toppidrettsgymnas (NTG) og Wang er sentrale aktører (Kårhus, 2016a; 2019). I 2006 ble idrett introdusert som programfag i skolen (Kårhus 2016b). Et mål med introduksjonen av idrettsfag i offentlig skole var bl.a. å gi et offentlig tilbud til de private gymnasene. I dag tilbyr omlag 114 offentlige skoler idrettsfag (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, u.å.). 14 av skolene ligger ifølge Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (www.utdanning.no) i Akershus. Idrettsfag inkluderer aktivitetslære og idrett og samfunn som fellesfag. Elevene har i tillegg valgfrie fag der to vanlige valg er toppidrett eller breddeidrett. I denne rapporten kartlegger vi miljøene rundt elevene som har valgt programfag toppidrett. Disse skoletilbudene tilbyr et læringsmiljø som kombinerer skolegang og idrett, og som ønsker å legge til rette for ungdommer som vil satse på idretten sin. De har muligheten til å ta opp inntil halvparten av elevmassen på bakgrunn av opptaksprøver og dokumenterbare ferdigheter i idretten (Fylkenes informasjonstjeneste for søkere til videregående opplæring, u.å.).

I motsetning til det private, skal det offentlige tilbudet i utgangspunktet være gratis, og har som mål å gi alle elever lik rett til utdanning, uavhengig av bakgrunn og individuelle ressurser. Offentlige idrettsskoler har derfor som mål å være tilgjengelige for alle, og følger de nasjonale læreplanene for grunnskole og videregående opplæring, samtidig som de tilbyr spesialiserte idrettsfag. Private idrettsskoler, derimot, har større frihet til å utforme egne læreplaner og kan derfor tilby en mer tilpasset og spesialisert opplæring innen ulike idrettsgrener. Dette kan gi en fordelaktig mulighet for å tilrettelegge for idrettens krav, men reiser også spørsmål om lik tilgang og kvalitet på utdanning.

2.1. Akershus fylkeskommune (AFK) og idrettstilbud på offentlig videregående skole

Akershus fylkeskommune har en sentral rolle i å sørge for et velfungerende, kvalitetsrikt og tilgjengelig tilbud av videregående utdanning i fylket. Gjennom sitt ansvar for drift, økonomi, utdanningspolitikk og samarbeid, bidrar de til å forme fremtidens utdanningslandskap i regionen. I regionen er det 35 videregående skoler, og ifølge vilbli.no 14 som tilbyr en form for idrettsfag. Akershus fylkeskommune er skoleeiere og styrer utdanningspolitikken lokalt. De har overordnet ansvar for blant annet økonomi, pedagogisk tilsyn og kvalitetssikring (Akershus fylkeskommune, 2024).

For å kontekstualisere temaet er det nyttig å skissere noen sentrale forskjeller mellom de private og offentlige videregående skolene (VGS) som tilbyr idrett, ettersom ambisjonen er at de skal gi et jevngodt tilbud til satsende elever. Finansiering, ressurser, eierstruktur, pedagogisk frihet og opptakskrav er noen sentrale parametere.

Private skoler har egne opptakskrav og utvelgelsesprosesser, noe som kan inkludere intervjuer eller tester (NTG, 2025), mens de offentlig må følge nasjonale regler for opptak, og styres i størst mulig grad av to fordelingsprinsipper, nærskoleprinsippet og karakterbasert inntakskrav (Utdanningsforbundet, 2019).

Private skoler finansieres gjennom skolepenger fra elever og private midler, i tillegg til tilskudd fra staten, (Lovdata, 2024; Utdanningsdirektoratet, 2024). Private skoler kan også motta offentlig støtte, men i betydelig mindre grad enn offentlige. De offentlig finansieres primært gjennom skatter og offentlige midler fra staten og kommunen.

Basert på finansieringen beskrevet over fremstår det som de private skolene har mer fleksible økonomiske ressurser avhengig av antall elever og inntekter fra skolepenger, noe som kan bidra til bedre fasiliteter og spesialiserte programmer, mens de offentlig ofte har mer begrensede ressursene av offentlige budsjetter, noe som kan påvirke tilbudet av aktiviteter og fasiliteter.

Privat skoler eies av private aktører, ofte selskaper eller stiftelser, som potensielt kan gi mye fleksibilitet og handlingsrom i valg rundt skoledrift samt bruk og fordeling av økonomiske ressurser. De offentlige skolene eies og drives av kommuner eller staten, med et mer regulert og standardisert opplegg (Akershus fylkeskommune, 2024).

Private skoler har også mer frihet til å utvikle egne læreplaner og pedagogiske metoder, men må fortsatt følge nasjonale krav (Utdanningsdirektoratet, u.å). De offentlige skolene må følge nasjonale læreplaner og retningslinjer i større grad, som kan begrense pedagogisk frihet, men sikrer enhetlighet.

2.2. Olympiatoppen Østlandet (OLT-Ø) og morgendagens utøvere

I denne rapporten gjør vi en kartlegging av de offentlige idrettsskolene sitt tilbud i AFK til elever som går programfag toppidrett og dermed stort sett har en form for tilrettelegging for å kunne trene mye i sin idrett i kombinasjon med støtte til gode akademiske resultater. Slik vi forstår OLT-Ø er et sentralt mål at morgendagens utøvere - utøvere som trener mye og er engasjerte eller svært gode i sin idrett skal kunne nå toppen gjennom et tilrettelagt idrettstilbud i den offentlige skolen- at idrettslinjer på offentlige skoler skal kunne fungere som et alternativ til å begynne på et privat idrettsgymnas for morgendagens utøvere. Vi sammenfatter OLT sin talentutviklingsfilosofi her kort. Vi inkluderer det som et oppmerksomhetspunkt for både oss selv og lesere, slik at det er mulig å se en rød tråd gjennom denne utviklingsfilosofien, forskningstilnærmingen vi har valgt i rapporten og analyseresultatene.

Olympiatoppen (Larsen, 2021) sammenfatter sin utviklingsfilosofi for unge utøvere gjennom det vi her har samlet til tre hovedpunkter (sammenfatningen til tre punkter er gjort av oss): 1) Det er en viktig og reell sammenheng mellom treningsmengde og prestasjonsutvikling over tid, 2) Det er viktig med et helhetlig og langsiktig utviklingsfokus -viktige underpunkter er variasjon i idrettsaktivitet, rom for uorganisert trening, underbygge indre motivasjon til å mestre idrettens krav og oppmerksomhet på balanse mellom idrett og andre trivselsfaktorer i livet – eksempelvis tid til venner, hvile og andre interesser enn idretten, og 3) viktigheten av trenere og foresatte i å støtte punkt én og to. Når det gjelder punkt to er selvfølgelig organisert trening og mengdetrening i egen idrett sentralt, men det er viktig for både helse og sportslig utvikling at det ikke blir altoppslukende slik vi tolker OLT sin talentutviklingsfilosofi.

3. Hva er et godt idrettsskoletilbud?

FIre overordnede begreper er sentrale for å forstå den overordnede tilnærmingen vi tar til å vurdere hvordan idrettsskoletilbudene fungerer: Well-being/trivsel, dual-career/doble karriereløp, talentutviklingsmiljøer og polysentriske nettverk/policy-fellesskaper. Vi dekker disse begrepene i dette og neste kapittel samt presenterer sentral forskning som er viktig for å forstå valg vi har gjort i datainnsamling og analyser.

3.1. Nyere forskning på idrettsskoler

Forskning på idrettsskolekonteksten har økt de siste ti årene. Andersson (2023) identifiserte totalt 55 studier i sin gjennomgang av forskning på idrettsskoler i Europa fra 1999 til 2021, der 44 av disse studiene ble publisert etter 2014. Forskning på idrettsskoler er altså et relativt nytt felt. Til tross for betydelige forskjeller i utdanningssystemene, har mange idrettsskoler i Europa noen felles kjennetegn på tvers av landegrenser: de tar imot mange høykompetente elever og har en systematisk og fleksibel tilnærming for å støtte unge eliteutøvere i å kombinere utdanning med trening og konkurranse. Videre viser en sammenfatning av idrettsskoleforskningen i Europa at det ikke ser ut til at voksne eliteutøvere som har gått på idrettsskoler presterer noe bedre enn eliteutøvere som ikke har gått på slike skoler (Andersson, 2023). Et funn som derimot dukker opp mer konsekvent er at elever fra idrettsskoler jevnt over går ut med bedre skoleprestasjoner (Andersson, 2023). Her er det dog store variasjoner mellom land og studier.

Forskningen peker også på noen sentrale utfordringer for idrettsskoler. Skolene har ofte utfordringer med at de kan være organisatorisk fragmenterte. En slik fragmentering kan vanskeliggjøre koordinering av kommunikasjon og gjøremål mellom ulike aktører, eksempelvis lærere og trenere. Videre baserer de seg ofte på idrettsspesifikke ferdighetskrav som i en del tilfeller fører til tidlig selektering og en homogen idrettselevgruppe. En slik homogenisering kan gjelde både type ferdigheter,

sosioøkonomisk bakgrunn og preferanser (Andersson, 2023; Ferry & Lund, 2018; Renström & Stenling, 2019; Skrubbeltrang et al, 2016). Idrettskolene muliggjør en mer fleksibel kombinasjon av skole og idrettssatsing enn å kombinere vanlig offentlig videregående skole med en separat treningshverdag. Samtidig kan idrettsskoler som baserer seg på tydelige krav til nåværende ferdigheter og resultater begrense mengden og variasjonen i talent-poolen av idrettsungdom dersom idrettsskolene blir bestemmende for hvem som blir gode i idretten sin.

I 2022 publiserte Thompson og kolleger en annen relevant litteraturgjennomgang om idrettsskoler, med fokus på helhetlig utvikling av idrettsutøvere. I idrettsskolesammenheng blir velvære for idrettsutøvere ofte definert gjennom begreper som helhetlig idrettsutvikling, helhetlig helse, helhetlig tilrettelegging og «balanse». Helhetlig idrettsutvikling kombinerer fysisk trening med mental og emosjonell støtte, og sikrer at utøverne kan prestere best mulig samtidig som de har det bra. Fra et helhetlig utviklingsperspektiv er det mange idrettsskoler som bidrar til økt fysisk utvikling, mindre skjermtid, økt selvstendighet og ferdigheter til å håndtere senere utfordringer utenfor idretten samt mer generelt velvære og god helse. Samtidig bidrar også idrettskoler til mye skader og sykdom, de sliter med frafall, en del har dårligere skoleresultater enn vanlige skoler, mye press og stress, lite tid med venner og familie, samt en ensretting inn mot idrett og skole på bekostning av et videre perspektiv på alternative eller senere yrkes- og livsvalg utenfor idretten. Det er de strukturelle rammene på idrettsskolene som kan bidra til en sosial utjevning i tilgangen på disse godene, fraværet av utfordringene og kanskje viktigst en sosial utjevning av tilgangen til å kombinere skole og idrett i satsingen på å se hvor god man kan bli i sin idrett.

3.2. Trivsel og doble karriereløp

Dual career- eller doble karriereløp peker på en sentral tankegang som ofte ligger til grunn for idrettsskolene i praksis og forskningen på dem. Det kan være utfordrende å balansere toppidrett med skole. Idrettsskoler er systemer som skal gjøre det mulig for elevene å trives med å følge begge løp (Kristiansen & Houlihan, 2017; Stambulova m.fl. 2015). Jevnt over fremheves stress, skader, høye forventninger og tidspress som sentrale utfordringer for den enkelte elev i idrettsskolehverdagen (Andersson, 2023; Stambulova m.fl. 2015). Trivsel ansees ofte å avhenge av elevens evne til å tåle fysisk og mental belastning. Måten systemet rundt kan styrke elevens evne til å tåle samtidig økning i skole- og treningsmengde kombinert med lengre reisevei eller flytting blir ofte et fokusområde i forskningen.

Vi mener det er to farer ved å innta et slikt perspektiv i dette prosjektet der det å utforske hvordan skolen evner å ruste elevene til å håndtere belastningene blir måten å oppnå god helse og trivsel på (og i forlengelsen av det også legge til rette for god talentutvikling). For det første risikerer det å ha en sosialt forsterkende effekt ved at

elever som generelt kommer fra familier med høy utdanning, høy idrettsinteresse og god økonomi i større grad har gode forutsetninger for å håndtere den fysiske og psykiske stressbelastningen og bedre kan nyttiggjøre seg av skolebenkliknende aktiviteter som skal lære elevene å balansere skole, idrett og privatliv (Espedalen & Strandbu, 2025; Kristiansen og Stensrud, 2017; 2020). For det andre kan et slikt perspektiv gjøre at vi overser strukturelle utfordringer i skolesystemet - altså overser utfordringer som handler om hvordan systemet fungerer for at ungdommene skal ha gode forutsetninger for å trives.

Vi påpeker her derfor at forskningen tydelig viser at det å være psykologisk og fysisk robust samt hverdagsplanlegging av belastning og praktiske gjøremål er viktige, men at med tanke på mål om sosial utjevning er det også viktig å ansvarliggjøre strukturene rundt, ikke bare opplæring av eleven.

Fordi prosjektet denne rapporten er en leveranse på, er knyttet til en samarbeidsavtale mellom Akershus Fylkeskommune og Olympiatoppen Østlandet er det vår klare vurdering at en kartlegging som i størst mulig grad peker på rammevilkår og systemer som funker bra og mindre bra vil kunne gi et bedre grunnlag for å forstå hvordan toppidrettstilbudet på de offentlige skolene kan styrkes, i seg selv og vis a vis de private skolene.

3.3. Idrettsskoler som del av et talentutviklingsmiljø

Med talentutviklingsmiljøer mener vi hele miljøet rundt utøveren som er involvert i utøverens sportslige utvikling, både direkte og indirekte. Trivsel og balanse mellom idretten og livet utenfor anser vi som en viktig del av utøverens mulighet for god sportslig og akademisk framgang. Talentutviklingsmiljøet består derfor både av mennesker og organisasjoner/fellesskap som kan påvirke den sportslige utviklingen og trivselen til en enkelt utøver. Sentrale eksempler er ulike trenere, lærere på skolen, foreldre, jevnaldrende, medisinsk støtteapparat, klubb og særforbund.

Talentutvikling i den norske idrettsmodellen skiller seg fra mange andre vestlige land i at både bredde og topp overordnet er del av samme paraplyorganisasjon (NIF), policy-system og offentlige økonomiske støtteordninger (Ronglan, 2015). Videre har ingen enkelt aktør et tydelig hovedansvar og overblikk over hverdagen til ungdommene (Bjørndal & Gjesdal, 2020). Den norske idrettsmodellen har gitt gode resultater for både topp og bredde. Samtidig kan et talentutviklingssystem der mange aktører er involvert samtidig (f.eks. skole, klubb, flere aldersbestemte lag, regionale tilbud og landslag) gjøre koordinering og overblikk utfordrende å skaffe seg. Koordinering og kommunikasjon rundt belastning, målsettinger, trivsel, balanse mellom ulike deler av livet (skole, idrett og fritid) og støtte til (ikke-)idrettslig utvikling blir derfor sentrale temaer vi ønsker å fange i denne rapporten og en viktig indikasjon på hva som fungerer, hva som ikke fungerer og hva OLT eller AFK kan støtte skolene i når det gjelder koordinering og støtte rundt elevene.

Et sentralt formål med programfag toppidrett på offentlige videregående skoler er å hjelpe utøvere som er gode i idretten sin ved å kombinere skole, trening og fritid på en måte som muliggjør at de gjennom videregående skole kan satse på idretten sin og nå et toppidrettspotensiale i kombinasjon med en fullverdig videregående utdanning. Idrettsskoler er de eneste aktørene i talentutviklingssystemet rundt en satsende norsk ungdom som utelukkende har mulighet til å tenke langsiktig talentutvikling (Bjørndal et al., 2017). De er ikke en direkte del av konkurranser, turneringer og seriesystemer i særidrettene.

For å nå prestasjonspotensialet sitt må utøvere gjennom en godt planlagt talentutviklingsprosess der systemene rundt utøveren jobber helhetlig, er planlagte, og evidensbaserte (Li et al., 2015). Det vil si at gode systemer rundt utøverne i denne rapporten snakker sammen, noen har et overordnet blikk på både den totale støtten og belastningen rundt utøveren, og det er en tydelig intensjon og retning for hvordan disse utøverne skal tas igjennom programfag toppidrett og kombinasjon av trening, konkurranser og skole.

Gode talentutviklingsmiljøer kjennetegnes ofte av at mennesker og aktørene i systemet samarbeider, koordinerer og kommuniserer godt med hverandre og utøveren. Hva slags type helhet, retning og støtte er viktig at finnes i systemene rundt utøverne for at de skal kunne nå sine personlige talentutviklingspotensial? Vi svarer evidensbasert på dette spørsmålet nedenfor og bruker forskningen som et utgangspunkt for å gjøre en kartlegging av systemene rundt utøverne på programfag toppidrett på offentlige videregående skoler i Akershus fylkeskommune.

3.3. Norske idrettsskoler

I Norge argumenterer flere forskere for at utviklingen av private idrettsgymnaser fører til en konkurranse om elever mellom private idrettsgymnaser og offentlige skoler (Kristiansen & Houlihan, 2017; Kårhus, 2016a; 2016b; 2019). Den offentlige skolens måte å møte denne konkurransen på har i stor grad vært å introdusere toppidrett som et fag i den offentlige skolen fra og med 2006 (Kårhus, 2019). I dette krysningspunktet dukker også dilemmaet opp som AFK og OLT har vært opptatt av: hvordan skal man muliggjøre et sosialt utjevnende og konkurransedyktig toppidrettstilbud i den offentlige skolen?

Konkurransen mellom offentlige og private idrettsskoler springer delvis ut fra en nyliberalistisk markedslogikk som omhandler en konkurranseutsetting av fleksible skole- og idrettstilbud til de som er gode (Lund, 2014; Kristiansen & Houlihan, 2017). En sentral utfordring for offentlige skoler er hvordan de kan møte denne konkurranseutsettingen når de selv opererer innenfor andre policy-rammer enn de private skolene. Det er altså en grunnleggende motsetning eller spenning her. På den ene siden er det et mål om at å kombinere idrett og skole på vei mot et toppidrettsnivå

skal være tilgjengelig for alle. På den andre siden har private skoler langt friere policy- og ressursrammer for å lage et tilpasset idrett-skole-tilbud.

Det kan videre ligge en grunnleggende spenning i idrett-skole-begrepet (eller dual career-begrepet) som ofte rammer inn ungdommer på toppidrettslinjer. Denne spenningen kommer mest til syne i offentlig skolepolitikk der det å gi plass til å kombinere satsing på skole og idrett ofte løses ved å innføre toppidrett som et eget fag i den offentlige skolen (Kårhus, 2019).

Fra idrettsorganisasjoners perspektiv kan en slik løsning være ønskelig, mens det i praksis i det offentlige skoleverket kan være vanskeligere å legitimere en slik løsning og balansere hensyn til eksempelvis gratisprinsipp og nærskoleprinsipp med selektering og rammevilkår for toppidrettssatsing. Et helt konkret eksempel er spenningen mellom at offentlige skoler skal være tilgjengelige for alle og mulige ønsker om å ta opp elever på programfag toppidrett som ferdighetsmessig er i toppen av sin idrett (Borggrefe & Cachay, 2012). Denne løsningen og de mulige dilemmaene som oppstår som en konsekvens er derfor viktige å utforske i analysene av idrettslinjene på de offentlige skolene i Akershus.

4. Hvordan forstå og analysere idrettsskolesystemer?

Problemstillingene i denne rapporten har vi vurdert dithen at best lar seg svare ut ved å samle inn data som kartlegger nettverk, fellesskaper, samhandling og koordinering samt strukturelle policylogikker. Det vil være lite hensiktsmessig å gå ned på individnivå i form av utviklingstrapper i enkeltidretter, enkelttreneres evne til å skape mestrings- og prestasjonsklima eller timer med idrettsspesifikk kontra generell trening. Skal kartleggingen kunne gi et overblikk som OLT-Ø og AFK kan bruke som planleggingsgrunnlag, må vi være generelle nok til at kartleggingen kan indikere noen strukturelle fellestrekk og forskjeller mellom skoler og miljøer i ulik størrelse, med ulike idretter og ulik geografisk plassering.

Nedenfor beskriver vi perspektivene vi bruker til å designe datainnsamlingen samt forstå analysene våre ut ifra. Disse perspektivene tar tak i systemene rundt elevene som systemer som skal hjelpe elevene med å utvikle sine sportslige ferdigheter på sikt med en grunnleggende antakelse om at for å nå sitt idrettslige potensiale er elevene nødt til å ha det bra og få hjelp til å balansere idrett, skole og privatliv av et sammenhengende system og nettverk som snakker sammen.

4.1. Skolen og idretten som policy-fellesskap

Kombinasjonen av skole og toppidrett er i praksis to ulike felt i samfunnet som kombineres i én og samme organisasjon – skolen. Samtidig er de også adskilt i den forstand at det finnes en idrettskontekst utenfor skolene som utøverne deltar aktivt i

med klubbtreninger, konkurranser og eventuelle kretslag og landslag. Et overordnet godt eksempel på to slike ulike felt i samfunnet er Olympiatoppen som en del av idretten og Fylkeskommunen som en del av forvaltningen. Olympiatoppen og Akershus Fylkeskommune opererer i ulike policy-fellesskap.

Idrettskolene med utøveren i sentrum er del av et polysentrisk nettverk av policy-aktører som på hver sin måte skal bidra til at utøveren muliggjør arbeid mot sine sportslige målsettinger, akademiske målsettinger og ikke minst har det bra. Polysentriske nettverk kjennetegnes av flere organisasjonsenheter eller policy-fellesskap som formelt sett er autonome, men som likevel hensyntar hverandre gjennom samarbeid, konkurrerende hensyn, konflikt og problemløsing mot felles mål (Berardo & Lubell, 2019; Bjørndal et al., 2017).

Involverte aktører er Akershus fylkeskommune, hver enkelt skole, Olympiatoppen, idrettslagene utøverne trener og særforbund, private akademier og treningstilbud, og familiesfæren. Måten disse ulike aktørene er til stede i hverdagen til hver enkelt utøver og hver enkelt skole vil variere avhengig av den enkelte utøver, den enkelte idrett og den enkelte idrettsskole.

Et sentralt spørsmål er derfor hvordan de ulike aktørene i nettverkene rundt elevene kan samhandle effektivt samt hvilke samhandlingsproblemer som oppstår. De er hver og én et eksempel på et policy-fellesskap avgrenset av formelle og uformelle regler og normer for atferd.

Sentralt og felles for alle policy-fellesskapene er i denne rapporten å skape gode rammevilkår for talentutvikling (i bred forstand) og skoleprestasjoner for ungdommer som er gode i sin idrett gjennom å styrke tilbudene for å drive toppidrett i samarbeid med offentlige videregående skoler. Selv om både de videregående skolene, idrettslagene, AFK og OLT har sine ansvarsområder og målsettinger med programfag toppidrett, skoleprestasjoner, sportslig utvikling, kjønnsbalanse i ansattroller og tilgjengelighet for parautøvere, vil disse fellesskapene være styrt av andre formelle og uformelle regler og normer, ha egne målsettinger og måter å ta beslutninger på for å nå disse målsettingene.

Derfor er et viktig fenomen vi forsøker å kartlegge i denne rapporten, uformelle normer, regler og kommunikasjonskanaler innad og mellom fellesskapene involvert i elevenes sportslige og akademiske utvikling og trivsel. Formelle regler og samarbeid er også viktig selvfølgelig, men mye potensiale for økt forståelse av mer og mindre velfungerende talentutviklingssystemer ligger i de uformelle nettverkene og normene for samhandling (Berardo & Lubell, 2019). Et sentralt spørsmål her som vi forsøker å svare på i analysen er: Hvor oppstår konfliktene og hvor oppstår de gode samhandlingene mellom de ulike policy-fellesskapene? Det gjelder både med tanke på god talentutvikling, idrett-skole balansen og trivsel, samt inkludering og representasjon av kvinnelige ansatte og parautøvere.

5. Metode

Gjennom innledende besøk av nettsider samt samtaler med AFK og Olympiatoppen Østlandet (OLT-Ø) ble 18 skoler forespurt om å delta i kartleggingen gjennom spørreundersøkelse til elevene og intervju med en eller flere sentrale ansatte tilknyttet programfag toppidrett. Vi purret på samtlige skoler som ikke responderte. Vi har fått gjennomført intervju med fem av skolene. Åtte av skolene sa ja til å delta på spørreundersøkelse. To skoler takket nei til å delta i kartleggingen og åtte skoler fikk vi ikke svar fra eller rakk ikke gjennomføre før vi måtte stenge datainnsamlingen.

Vi ønsker å takke alle skolene som deltok. De fem skolene som deltok på intervju var Dønski, Eidsvoll, Frogn, Lørenskog og Ås. Disse skolene med unntak av Lørenskog gjennomførte også spørreundersøkelsen til elevene. Videre gjennomførte Asker, Bjertnes (rakk 10 respondenter før vi måtte stenge datainnsamling), Sandvika og Ski spørreundersøkelsen. I tillegg ble spørreundersøkelsen distribuert til NTG Bærum og Wang Romerike som begge takket ja til å være med på forespørsel fra OLT-Ø. Geografisk dekker skolene områder i Akershus som ligger nord, vest og sør for Oslo. I området i Akershus øst for Oslo har ingen skoler takket ja til å delta.

5.1. Kartlegging av ansattes perspektiver: Intervjuer

I intervjuene er det som tidligere nevnt, et ønske om å få innsikt i de ansattes perspektiver på deres sportslige miljø, deres koordinering, kompetanseheving, med mer som spiller inn på hvordan de kan og ønsker å tilrettelegge for de ulike behovene som rommer en gruppe elever som har flere ulike behov. Intervjuene er gjort via teams, og det er totalt 6 intervjuer med 7 personer (med 2 personer i et intervju), som representerer de 5 overnevnte skolene i Akershus fylkeskommune.

Utvalget av informanter baserer seg på frivillig deltakelse. Det er de ansatte som selv har tatt kontakt og meldt sin tilgjengelighet for intervju. Dette innebærer at utvalget ikke er strategisk sammensatt for å representere bestemte roller eller perspektiver, men reflekterer de stemmene som har hatt mulighet og ønske om å bidra. Denne tilnærmingen gir innsikt i erfaringene og refleksjonene til engasjerte ansatte, samtidig som den må forstås innenfor rammene av selvseleksjon.

Intervjuene har hatt en varighet mellom 52 og 66 minutter. Det har vært avdelingsledere, sportssjefer og lærere blant de ansatte vi har snakket med. Ved skolene har det vært stor variasjon i antall elever ved idrettsfag og programfag toppidrett. Dermed varierer også antall ansatte stort. Ved én av skolene er det én ansatt for toppidrettsklassen, og ved en annen skole er det 18 ansatte. Personene som er intervjuet har ulike roller ved skolene, men kan i hovedsak kategoriseres som enten lærere eller avdelingsledere.

Flere av informantene har kombinerte roller, der de både inngår i ledelse og deltar i undervisning. I presentasjonen av sitater skilles det derfor ikke systematisk mellom

rollene, ettersom det er innholdet i utsagnene som er relevant for å belyse mandatet og problemstillingen. Av hensyn til anonymitet og analytisk fokus skilles det ikke mellom rollene ved bruk av sitater. De ansatte er derfor anonymisert og omtalt med koder som A1, A2 osv.

I en tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006, 2019) av intervjuene, ble transkripsjonene (gjort av teams) grundig lest etter at alle intervjuer var gjennomført. Det ble gjort notater underveis, som en måte å kondensere innholdet i intervjuene, finne tendenser, likheter og forskjeller. Gjennom hele analyseprosessen har mandatet og kartleggingsområdene vært styrende for hva som ble ansett som mest relevant. Analysen har vekslet mellom å komme tett på de ansattes fortellinger og samtidig løfte frem tematikker som har vært sentrale i presentasjonen av funnene. Det har videre vært et mål å koble tematikker som fremkommer i intervjuene til funn fra spørreundersøkelsene, for å undersøke eventuelle sammenhenger mellom de beskrivelsene om skolene som tegner seg på tvers av datamaterialet.

Etter flere gjennomlesninger ble det laget en oversikt med 50 koder, som etter nærmere vurdering ble slått sammen til 40 koder, ettersom flere hadde overlappende betydning. Basert på disse kodene ble det konstruert fire temaer som belyser ulike sider ved hverdagen til ansatte som følger opp idrettselever ved de offentlige skolene.

Temaene peker på forhold i skolehverdagen som får konsekvenser for elevene på ulike måter. Det første temaet, ***ressurser og rammer***, omhandler de betingelsene de ansatte har til rådighet, og hvordan disse skaper mulighetsrommet for deres arbeid. Det andre temaet, ***mål og perspektiver***, peker på hvordan skolen som institusjon legger premisser for de ansattes målsettinger og prioriteringer på vegne av elevene. Det tredje temaet, ***organisering og tilrettelegging***, beskriver det daglige arbeidet lærere og ledere gjør i praksis, i samhandling med elever og utøvere. Det fjerde og siste temaet, ***kompetanse og engasjement***, handler om hva som skjer i interaksjonen mellom ansatte, og hvordan samarbeid og engasjement kommer til uttrykk.

Gjennom analysen fremkommer det hvordan ressurser, daglig organisering, relasjoner mellom ansatte og institusjonelle rammer samvirker for å forme hverdagen til både lærere og elever, og hvordan disse faktorene skaper både muligheter og utfordringer i opplæringssituasjonen.

5.2. Kartlegging av elevopplevelser: Spørreundersøkelse

Spørreundersøkelsen er satt sammen av et spørsmålsbatteri som dekker deler av deres hverdag vi vet er sentrale i helhetlige, sunne og gode talentutviklingsmiljøer for ungdom. Formålet er pragmatisk. Vi ønsker å identifisere noen målbare, valide, sentrale og generiske kjennetegn ved gode talentutviklingsmiljøer som kan benyttes til å kartlegge potensialet for god talentutvikling på toppidrettslinjene på videregående skoler i Akershus.

Vi har benyttet to instrumenter i spørreundersøkelsen. Dette er en samling spørsmål som er utviklet av forskere for å måle sentrale kjennetegn ved ungdoms opplevelser av miljøet rundt seg som er viktige for gode talentutviklingsmiljøer. Det ene instrumentet er Talent Development Environment Questionnaire 5 (TDEQ-5) (Gangsø m.fl., 2021; Martindale m.fl., 2010). Det andre er Relational-Coordination Survey (RCS) (Bolton m.fl., 2021; Hagum m.fl., 2023). Mens TDEQ-5 måler fem sentrale dimensjoner ved talentutviklingsmiljøer blant idrettsungdom, måler RCS hvor godt ungdommene opplever de kommuniserer med ulike deler av miljøet rundt dem med tanke på totalbelastning i hverdagen. Skulle RCS vært et fullgodt mål slik den er brukt i studiene sitert her, måtte vi også målt samme opplevelse av kommunikasjon og relasjon til ungdommene fra aktørene ungdommene blir spurt om. RCS bør derfor forstås som et lite innblikk i hvordan ungdommene opplever kommunikasjon og relasjon til aktørene rundt.

I tillegg blir elevene spurt om en del deskriptiv data som eksempelvis treningsmengde, skole, klassetrinn og kjønn. Elevene har også fått et åpent spørsmål om hvorfor de valgte offentlig eller privat skole. Her har de skrevet inn med egne ord hvorfor de valgte offentlig eller privat. Disse dataene har vi analysert og presenterer i siste del av analysekapittelet før diskusjonen.

5.2.1. Talent Development Environment Questionnaire (TDEQ-5)

Talentutviklingsmiljøer kan måles godt fra ungdoms perspektiv ved hjelp av opplevelsen av fem dimensjoner i en norsk kontekst (Li et al., 2015):

1. Langsiktig talentutviklingsfokus
2. Samkjørte forventninger (*sammenhengende, enhetlige forventninger til trening og konkurranse)*
3. Åpen trener-utøverkommunikasjon (*velfungerende formell og uformell trener-utøver kommunikasjon)*
4. Holistisk kvalitetsforberedelser *(gjennomgående god forberedelse og veiledning av utøver gjennom trening, konkurranse og restitusjon)*,
5. Sammenhengende støttenettverk *(lett tilgjengelig og vidtrekkende støttenettverk)*

Miljøer der utøvere skårer høyt på disse dimensjonene styrker utøvernes mulighet til å nå toppidrettsnivå i voksen alder på en sunn måte. Dette er også mål som vi vet fungerer i en norsk kontekst (Gangsø et al., 2021) og muliggjør derfor å få kartlagt skoler i Akershus innenfor kostnadsrammene av dette prosjektet. Hver dimensjon bestod av tre til syv spørsmål som elevene besvarte på en skala der 1 = veldig uenig, 2= ganske uenig 3 = litt uenig, 4 = litt enig, 5= ganske enig og 6 = helt enig. Det er viktig å merke seg at i den fjerde dimensjonen, holistiske kvalitetsforberedelser, er påstandene negativt formulert. Det betyr at i denne dimensjonen er en lav gjennomsnittsskåre bra mens i de andre dimensjonene er en høy gjennomsnittskåre bra. Mange av spørsmålene dreier seg om

treneren. I de tilfellene er eleven bedt om å tenke på den personen de anser som sin hovedtrener i idretten sin. Det betyr at ved de offentlige skolene vil dette ofte gjelde en klubbtrener som i varierende grad er tilknyttet skolen. Under følger en beskrivelse av de fem dimensjonene.

Dimensjonen ***langsiktig utviklingsfokus*** måler utøvernes opplevelse av at trenerne støtter utøverne i å tenke langsiktig på ferdigheter og mål måles i denne dimensjonen. Miljøer som effektivt legger til rette for god talentutvikling er opptatt av hvor utøverne skal være om flere år. Trenerne er opptatt av en helhetlig tankegang rundt utøveren som eksempelvis inkluderer grunnstyrke for å tåle belastning på toppidrettsnivå. De er opptatt av utvikling av ferdigheter som er nødvendige på sikt, men som kan gi en prestasjonsdupp på kort sikt. Systemer elevene opplever måler suksess gjennom prioritering av langsiktige mål vil ha bedre muligheter til å utvikle toppidrettsutøvere av internasjonal standard. Eksempler på påstander eleven tok stilling til er: «Jeg ville blitt gitt gode muligheter, selv om jeg hadde opplevd en periode med svikt i prestasjoner» og «treningen min er spesielt tilrettelagt for å hjelpe meg å utvikle meg på lang sikt».

Dimensjonen ***samkjørte forventninger*** handler omhandler målplanlegging og måloppnåelse i denne rapporten. I denne dimensjonen måler vi utøverens opplevelse av at utøver opplever at foreldre, trener og utøver er samstemte om hvor utøveren vil og hva som er de sentrale utviklingsmålene med å delta på trening og i konkurranser. Samkjørte forventninger krever at trener kommuniserer med foreldre og at utøver er delaktig i egne målsettingsprosesser. Foreldrebiten er spesielt viktig i en norsk kontekst der foreldre ofte er involverte i barnas idrettsdeltakelse (Stefansen et al., 2018; Strandbu et al., 2019), spesielt dersom barna satser med et fremtidig toppidrettsfokus. Eksempler på påstander eleven tok stilling til er: «Treneren min tar seg tid til å snakke med foreldrene mine om meg og hva jeg prøver å oppnå» og «Jeg er involvert i de fleste avgjørelsene som omhandler min idrettslige utvikling».

Den tredje dimensjonen omhandler ***trener-utøver-kommunikasjon***. Overordnet er det viktig at utøverne opplever at trener hjelper de med en helhetlig forståelse av hvordan treninger og konkurranser hjelper med å nå et fremtidig toppnivå. Fokusert og utviklingsorientert kommunikasjon kjennetegnes av at treneren formidler tydelig sammenheng mellom deler av trening og konkurranse med tanke på fremtidige krav til en mulig internasjonal toppidrettsutøver. Eksempler på påstander eleven tok stilling til er: «Treneren min og jeg snakker regelmessig om ting jeg trenger å gjøre for å kunne utvikle meg i til toppnivå i min idrett» og «Treneren min forklarer meg hvordan mitt trenings- og konkurranseprogram jobber sammen for å hjelpe utviklingen min».

Holistiske kvalitetsforberedelser er den fjerde dimensjonen vi måler. Denne dimensjonen handler både om det idrettsinterne (håndtere trenings- og konkurransebelastning og læring) og om hjelp til balanse mellom idrett og andre deler av livet. Skole, klubbhverdag, krets- og landslag, fritid og restitusjon vil være sentrale arenaer å balansere for utøverne på toppidrettslinjer. Primært handler denne

dimensjonen om at ungdom opplever veiledning på å håndtere utfordrende situasjoner i trening og konkurranse og hjelp til å ta vare på seg selv mentalt og fysisk i møte med en fysisk og potensielt mentalt krevende hverdag. Trenere som ungdom opplever bryr seg om hvordan de har det, hjelper de med restitusjon og treningsmengde, samt støtter opp om refleksjon rundt balanse mellom hvile, fritid, idrett og skole er derfor en viktig indikator i denne rapporten på gode talentutviklingsmiljøer. Eksempler på påstander eleven tok stilling til er: «Treneren min snakker sjelden med meg om hvordan jeg har det» og «Jeg har ikke blitt lært så mye om hvordan jeg bør balansere trening, konkurranse og restitusjon».

Spesielt i Norge er talentutvikling gjerne en prosess med mange delvis involverte aktører der ingen sitter med hovedansvaret og overblikket (Bjørndal & Gjesdal, 2020; Ronglan, 2015). Den siste dimensjonen, ***støttenettverk***, måler om utøvere likevel opplever dette systemet som helhetlig og tilgjengelig. Fordi flere belastninger og krav vil øke gjennom videregående, både på skole, i idretten og for en del i livet utenfor (Persson et al., 2020), kjennetegnes gode talentutviklingsmiljøer av at utøverne opplever et lett tilgjengelig og helhetlig støttenettverk rundt seg (Li et al., 2015; Martindale et al., 2010). Utøverne skal ha tilgang på bred kompetanse i støttenettverket sitt. Det betyr at gode talentutviklingsmiljøer karakteriseres av utøvere som opplever et sammenhengende og kompetent støttesystem rundt seg: Foreldre, trenere (på skole, i klubb, på forbundsnivå), helsepersonell og lærere vil være sentrale støttespillere her som dekker ulike behov hos utøverne. At dette systemet av mennesker oppleves av ungdommene som sammenhengende – at det snakker sammen – og at menneskene i det oppleves lett tilgjengelige er derfor det siste sentrale kjennetegnet ved gode talentutviklingsmiljøer vi kartlegger blant elevene. Eksempler på påstander eleven tok stilling til er: «Jeg har for tiden tilgang på flere forskjellige typer profesjonelle for å hjelpe min idrettslige utvikling» og «De som hjelper meg i min idrett virker å være på samme bølgelengde når det kommer til hva som er best for meg».

Samlet sett blir disse fem dimensjonene et mål på hvordan idretts- og skolemiljøet rundt eleven oppleves som et holistisk talentutviklingsmiljøet fra elevenes perspektiv på de ulike skolene.

5.2.2. Relational-Coordination Survey (RCS)

RCT måler hvor god kommunikasjon og relasjon sentrale personer i elevens hverdag har til dem med tanke på monitorering av totalbelastning. Totalbelastning gjelder her totalen av både opplevd treningsbelastning og andre belastninger i livet.

RCT består av to dimensjoner: kommunikasjon og relasjon. ***Kommunikasjon*** måler gjennom påstander om eleven opplever at aktørene kommuniserer problemløsende, i rett tid og presist med eleven. Her har elevene svart på en skala fra 1-5 der 1= aldri, 3 = av og til og 5 = alltid. Den ***relasjonelle*** dimensjonen måler gjennom tre påstander elevens opplevelse av at aktørene har innsikt i- og respekt for –

totalbelastningen elevene står i samt at elevene opplever en gjensidighet mellom dem selv og aktøren rundt mål for totalbelastning. Totalbelastning gjelder både trenings- og livsbelastning. Avhengig av spørsmålsformuleringen har elevene svart på en skala fra 1-5 der 1 = ikke i det hele tatt/ingenting, 3 = en del og 5 = Fullt og helt/alt.

De sentrale aktørene vi spør om er klubbtrener, skoletrener, kontaktlærer, foreldre, jevnaldrende og annet støtteapparat. RCS gir oss altså et mål på i hvilken grad elevene opplever at miljøet rundt dem evner å fange opp totalbelastningen de opplever i hverdagen gjennom presis, problemløsende, og timing på kommunikasjon samt relasjoner preget av gjensidig respekt og forståelse.

Man kan kanskje spørre seg om hvorfor vi måler dette og ikke den faktiske totalbelastningen. Grunnen til dette er todelt. For det første er det viktig å få tak i mål på strukturene rundt elevene fordi disse lettere kan endres: hvordan miljøet rundt eleven monitorerer totalbelastning er nyttigere enn hva totalbelastningen faktisk er.

For det andre er det et metodisk poeng som gjør at vi har utelatt mål på totalbelastning. Jo lenger spørreundersøkelsen er, jo dårligere og mer unøyaktige blir svarene på spørsmålene som kommer senere i spørreskjemaet. RCS-målet var siste tredjedel av spørreskjemaet. Her ser vi – som forventet – at det er en merkbar minoritet av ungdommene som har sluttet å svare eller gitt svar som bærer preg av tilfeldige svarmønstre. Jo flere spørsmål vi inkluderer i et spørreskjema, jo større blir denne utfordringen. Vi har derfor vært svært bevisste under designet av spørreskjemaet på å holde spørreskjemaet så kort som vi tror er nødvendig for at vi fortsatt får samlet gode, valide og reliable data. Her har vi benyttet skjønn og egenerfaring som forskere og regnet med at ungdommene kan holde fokus mellom 10 og 20 minutter før de begynner å bli utålmodige i en kontekst der lærere må presse inn spørreundersøkelsen i en ellers hektisk skolehverdag. Hadde vi hatt ressurser til selv å dra ut på skolene kunne vi antakeligvis fått til en noe lenger undersøkelse, men problematikken er til stede i alle former for spørreundersøkelser.

Vi har fjernet om lag 5% av respondentene i RCS-undersøkelsen fordi svarmønstret tyder på tilfeldige svar eller fordi de rett og slett ikke har svart.

5. Analyseresultater

5.1. Intervjuanalyser

I denne delen av rapporten vil funn fra intervjuene presenteres. Først vil noen overordnede karakteristikker ved skolene og de ansatte som har deltatt i intervjuene bli beskrevet. Deretter vil vi presentere de fire temaene som kommer ut av vår analyse, og som beskriver sentrale deler av hverdagen til de ansatte i deres arbeid med idrettselever som ønsker å satse som utøvere. Vår ambisjon er at disse temaene sammen viser at tilbudet til utøvere ved offentlige videregående skoler er sammensatt.

Siden studien kun omfatter fem av de 14 skolene som tilbyr idrettstilbud, er det ikke mulig å si noe om hvilke former for spesifikk støtte den enkelte skole har behov for. Resultatkapitlet vil derfor rette oppmerksomheten mot tendenser som går igjen på tvers av skolene vi har snakket med. Gjennom eksempler og sitater fra intervjuene er målet å gi OLT og AFK innsikt i felles erfaringer og i hvordan de kan støtte skolene i deres arbeid. Eventuelle praktiske implikasjoner vil bli diskutert i det siste kapittel.

5.1.1 Overordnede deskriptive trekk

Innledningsvis er det verdt å merke seg at de fleste ansatte ved skolene uttrykker nysgjerrighet rundt tematikken og målsettingen med kartleggingen. For noen av dem henger denne nysgjerrigheten sammen med de nylige kuttene i fylkeskommunen, som har ført til en opplevelse av skjevhet i mandatet de har og de ressursene som er tilgjengeliggjort for dem.

Til tross for utfordringer i arbeidshverdagen fremstår de ansatte som gjennomgående engasjerte i skolens virksomhet. Det synes å eksistere en sterk profesjonell forankring i arbeidet med elevene, preget av samarbeid, kunnskapsdeling og kollegial støtte. Denne kulturen kan forstås som uttrykk for en felles orientering mot elevenes beste, der hensynet til både læring og trivsel står sentralt.

Et gjennomgående trekk i materialet er en forståelse av elevenes utvikling som helhetlig. Denne forståelsen knyttes til skolens mandat om å forberede elevene både for videre studier og for videre utvikling som utøvere. Den pedagogiske tilnærmingen synes å være preget av en forventning om at elevene gradvis utvikler kompetanse knyttet til planlegging, prioritering og refleksjon rundt egen rolle som utøver i et langsiktig perspektiv.

Intervjumaterialet synliggjør betydelig variasjon mellom skolene når det gjelder organisatoriske rammer for idrettstilbudet. Variasjonen kommer til uttrykk i skolestørrelse, bredde i idrettstilbud, tilgang på lærerressurser og graden av konkurranse i lokalmiljøet. Videre varierer omfanget av personalressurser knyttet til toppidrettstilbudene betydelig, fra én til atten ansatte. Samlet sett får disse forskjellene

betydning for hvordan tematikken som utforskes i intervjuene, kommer til uttrykk og får ulik form ved de ulike skolene.

I presentasjonen av temaene som følger – Ressurser og rammer, Mål og perspektiver, Organisering og tilrettelegging, og Engasjement og samarbeidskultur – er temaene ordnet fra det mest overordnede og brede til det mer konkrete og praksisnære. På denne måten får leseren først oversikt over rammevilkår og målsetninger, før vi går nærmere inn på hvordan tilbudet organiseres og hvordan den ansattes kultur former hverdagen til elevene.

5.1.2 Ressurser og rammer

I dette temaet ønsker vi å rette oppmerksomheten mot betingelsene som skaper føringer for ansattes praksis. Det er i hovedsak tre områder, som vil beskrives og presenteres med sitater som illustrerer hvordan det kan se ut for de ansatte.

Det første handler de om strukturelle forholdene og betingelsene som tid, økonomi og bemanning, som samlet sett definerer skolens handlingsrom og legger premissene for hvordan tilbudet kan organiseres i praksis. Som en overordnet ressurs er det en del av de ansatte som sier at de har hatt og skal ha ressurskutt, noe som får konsekvenser for organisering og muligheter. Også antall elever er med på å bestemme hvor mye ressurser, mer presist, hvor mange lærere som er involvert. Som dermed får konsekvenser for hvor mye tid og oppfølging hver enkelt elev/utøver kan få. Antall elever som søker og får plass kan også påvirke antall treningsgrupper og størrelsen på dem. En av de ansatte vi har snakket med er avdelingsleder og sier følgende om fordelingen av lærer til utøvere:

> *Først så prøvde jeg å jobbe for å få flere, altså få flere lærere på feltet i toppidrettsklassene, men det gikk jo ikke, og da har vi jo jobbet mer med, ja hvordan skal vi da? Hva skal vi da tilby på en måte? Hva skal vi legge vekt på? Fordi det sier seg selv at sånn som i toppidrett fotballklassen, så har vi jo 45 utøvere, og 2 toppidrettstrenere. Så i våre øyne så anser vi jo ikke det som topp, eller sånn bra toppidrett. Vi burde jo vært liksom flere som kunne vært tettere på dem. A3*

Den samme lederen beskriver det flere har nevnt, at det er en trang skoleøkonomi, som får konsekvenser for hvordan de prioriterer:

> *[...] det blir bare færre og færre ressurser, og så vi må liksom bare prioritere hardere på hva vi bruker tiden vår på da. Og det er mye jeg kunne gjort, men det er og på en måte en helt annen instruks i 2025, enn det hadde i august 2022, for vi har ikke råd til å ansette flere ledere, ikke sant? A3*

En annen avdelingsleder forteller om den samme hverdagen, der lærere har store grupper av elever og hvordan det påvirker hvordan oppfølgingen tar form:

Ja, tid er jo mangelvare på generell basis i skolen tror jeg, og da er ikke toppidrett noe unntak. A1

Det som også belyses her handler om hvilke idretter som får trene med «sine egne», og hvilke som slås sammen for en mer effektiv bruk av ressurser eller andre organisatoriske grunner. En av lærerne med lang fartstid i den videregående skolen forteller om hvordan organiseringen av idretter kan se ut:

De som velger toppfotball ender ofte opp i en treningsgruppe med en lærer som har ansvaret for den og har en god del fellesøkter, men også noe egentrening selvfølgelig. Det gjelder litt det samme med håndball, i hvert fall de årene vi har nok spillere, men egentlig alle andre idretter de ender opp med det vi kaller for «topp andre idretter», og de trener mye ut ifra egne ønsker og ut ifra trenerens ønsker. A7

Det andre som er sentralt innenfor ressurser og rammer, er rekruttering og bemanning. Innenfor de strukturelle rammene som allerede er beskrevet, fremstår tilgang på kvalifiserte og kompetente lærere og antall søkere som en viktig ressurs. Disse menneskelige ressursene utvider skolens mulighetsrom og legger grunnlaget for tilrettelegging for elever som ønsker å satse på idrett.

Lærerne og lederne vi har snakket med forteller om sterke faglige miljøer, som blant annet er begrunnet i at de både har mange søkere på deres stillingsutlysninger, og søkere med høye utdannelser eller særlige ferdigheter og kompetanse innen idretter:

Når man lyser ut en stilling på idrettsfag, så søker det 150 stykker godt utdannet og helt sikkert gode ansettelser halvparten av de, så det er kjempekjempekrevende å velge ut riktig. A1

Dette henger også sammen med kjønnsfordelingen i rekrutteringen av ansatte. Den relativt store søkergruppen ser ut til å bidra til å jevne ut fordelingen av kvinner som lærere og trenere. Når vi spør om denne fordelingen, er det kun én skole som peker på mangelen på kvinner innen en spesifikk vinteridrett; de andre skolene har ikke måtte vie mye tid til dette, da fordelingen ikke bærer preg av skjevheter, og andre kriterier dermed får større vekt når de velger ansatte.

Denne store massen av søkere er også med på å løfte den faglige kvaliteten på de som de kan ansatte, og at det er høyt kvalifiserte lærere og trenere som kommer inn i disse stillingene.

Styrkene våre tenker jeg at først og fremst, det jeg tenker på da er jo, altså vi har jo ekstremt dyktige ansatte som på en måte har en god, har en bra utdanning i bunn, og mange er trenere og, men og idrettsfaglærer og så det er styrken vår merker jeg. A3

Det siste som bør trekkes frem i forhold til ressurser og rammer er de strukturelle forholdene som ligger utenfor skolen. Samspill med idrettslag og møte med private aktører påvirker hvordan skolene posisjonerer seg og avgrenser sitt ansvar overfor elevene. Konkrete ting som tidligere søkemulighet på de private skolene er noe som

trekkes frem som noe utenfor skolen, som kan spille inn på elevens valg mellom private og offentlige alternativer. En av lærerne forteller om viktigheten av et godt samarbeid med klubber på utsiden, og hvordan det er del av en «pakke» de ønsker å gi utøvere:

> *Vi har jo begge to trener og spillerbakgrunn, så jeg opplever ikke det som å utfordring og på en måte hjelpe de som vil mest da, det er jo på en måte litt av styrken til toppidrett som fag også at man faktisk har tid og mulighet til å gi en bra totalpakke til de beste. Også er vi jo også veldig opptatt av begge to å ha tydelige samarbeid med klubbene og på en måte å bruke toppidretten som en arena der vi kan gjøre hverdagen til de beste mest mulig toppidretts-lik da, er jo noe vi legger en del innsats i. A2*

Dette arbeidet er viktig for å støtte utøverens totale belastning og utvikling, men det er tidkrevende, og ansvaret for oppfølgingen er ikke alltid tydelig definert. Flere aktører kan være involvert, inkludert lærere, trenere, foreldre og klubber, noe som gjør koordinering og avklaring av ansvar til en sentral, men krevende del av arbeidet.

I dette temaet har vi forsøkt å beskrive hvordan tilgjengelige ressurser og strukturelle rammer former skolens mulighetsrom i møte med elever som ønsker å satse på idrett. Tid, økonomi og bemanning legger premisser for hvordan tilbudet kan organiseres, og påvirker skolens mulighet til å tilrettelegge for elevenes faglige og idrettslige utvikling. De ansatte beskriver hvordan kreative løsninger, som sammenslåing av idretter, kan skape muligheter innenfor rammene. Tilgang på kvalifiserte lærere og søkertall blant elever utvider skolens mulighetsrom og legger grunnlaget for tilrettelegging.

5.1.3 Mål og perspektiv

Temaet mål og perspektiv belyser de langsiktige ambisjonene skolene har for sine idrettselever, og hvordan disse ambisjonene former opplæringen. Et gjennomgående perspektiv er forståelsen av at en idrettskarriere kan være sårbar og ofte kortvarig, og at kun et fåtall når toppidrettsnivå. På bakgrunn av dette legger skolene stor vekt på å utdanne det flere av de benevner som «hele mennesker», der idretten inngår som én del av en bredere kompetanseutvikling. De øvrige fagene og den generelle danningen fremheves som avgjørende for elevenes muligheter videre i livet, enten innenfor eller utenfor idretten. Temaet retter derfor oppmerksomheten både mot skolens overordnede pedagogiske perspektiv og de konkrete målsettingene som styrer hverdagen for lærere og elever.

Et element i dette perspektivet er skolens vektlegging av utvikling av eleven faglig, sosialt og idrettslig. Intervjuene viser at ansatte fremhever betydningen av å utdanne hele mennesker, der idrettskarrieren kun er én dimensjon av elevens liv. Beslutninger og tiltak i hverdagen reflekterer et bevisst ønske om å støtte elevene i flere sammenhenger samtidig, og det helhetlige perspektivet fungerer dermed som et rammeverk for mål og prioriteringer.

> *Vi er mest opptatt av at det skal bli fine folk som går ut med et vitnemål og skal få et fint voksenliv. Det er primæroppgaven vår, danne mennesker som funker i samfunnet, men vi har jo en ambisjon på prestasjon også, at vi ønsker å være et aktuelt tilbud for de som ønsker det så vi favner jo veldig bredt. A4*

Det er grunnleggende lignende perspektiver som settes ord på av en annen ansatt:

> *Vi har kanskje et mer helhetlig perspektiv da, det er ikke så mange som blir toppidrettsutøvere på høyeste nivå og det å på en måte jobbe med helheten og gi dem en, nå vet jo ikke jeg hvordan de gjør på privatskolene da, men det å gi dem et på en måte en verktøykasse som gjør at de utvikler seg på ganske mange områder innenfor samarbeid, og litt mer menneskelig perspektiv i kombinasjon med at de får satse. A2*

Det andre sentrale elementet i dette temaet er hvordan skolen konkret arbeider for å balansere idrett og utdanning, og hvordan ansatte prioriterer tiltak for å sikre både idrettslig utvikling og faglige mål. Intervjuene viser at skolene legger vekt på realistiske ambisjoner, der muligheten for en kort idrettskarriere og viktigheten av vitnemål og studieforberedende fag tas i betraktning. Gjennom målsettinger og prioriteringer i hverdagen tydeliggjøres skolens fokus på å gi elevene et solid grunnlag for videre liv, enten de fortsetter innen idrett eller følger andre veier.

Dette perspektivet virker viktig for alle de vi har snakket med, da de alle er klar over det trange nåløyet for å bli toppidrettsutøver. En av lederne sier det slik:

> *Vi opplever jo at vi er veldig opptatt av at den idrettskarrieren kan være over i morgen. Altså, vi er veldig opptatt av at all forskning tilsier at de som har et vitnemål, det er veldig god samfunnsøkonomi at folk går ut av videregående med et vitnemål. A4*

I tråd med den helhetlige tilnærmingen, med spesifikk ambisjon om å balansere alle fag slik at elevene har flere muligheter sier en av de ansatte følgende:

> *Jeg er ganske trygg på at vi er flinke på er å ta vare på hele eleven, så vi sørger på en måte for at eleven blir studieforberedt, og det innebærer nok for noen elever at det blir mer fokus enn de kanskje ønsker på de andre fagene også. A7*

Temaet viser hvordan skolens langsiktige ambisjoner former elevenes hverdag, med fokus på helhetlig utvikling – faglig, sosialt og idrettslig – og realistiske mål for idrettskarrieren. Analysen antyder en grunnleggende spenning mellom idrettens snevrere mål om toppnivå og skolens overordnede ansvar som utdanningsinstitusjon, der mandatet er å utvikle hele mennesker og sikre faglig og sosial dannelse.

Refleksjonen som følger er at skolens rolle ikke bare handler om å maksimere idrettsprestasjoner, men å gi elevene et bredt grunnlag for videre liv, uavhengig av hvor langt de når innen idretten. Temaet illustrerer dermed hvordan institusjonelle rammer og pedagogiske valg samspiller med realistiske målsettinger for å skape et meningsfullt handlingsrom for både ansatte og elever.

5.1.4 Organisering og tilrettelegging

Dette temaet beskriver hvordan skolene organiserer og tilrettelegger for idrettselever for å møte deres unike behov og ambisjoner. Det overordnede inntrykket er at de ansatte så langt det går legger til rette for individuelle tilpasninger for å møte behovene innenfor de rammene de har tilgjengelig.

De ansatte er opptatt av å ta hensyn til elevenes ønsker om tilpasning, samtidig som kravene fra opplæringsloven oppfylles. Kryssingen mellom ambisjonen om å ansvarliggjøre utøvere for egen belastning og gjøre dem til prosjektledere i eget liv, og de strukturelle rammene som preger hverdagen, er tydelig. Når det ikke finnes tilstrekkelige ressurser til å tilby idrettsspesifikk oppfølging for hver enkelt elev og idrett, blir det nødvendig å rette innsatsen mot det som er felles og overførbart. Oppfølgingen baseres derfor i stor grad på grunnlagstrening, veiledning i planlegging og refleksjon rundt treningsbelastning, restitusjon og progresjon.

Et sentralt element i tilretteleggingen er å styrke elevens ansvar for egen utvikling. Elever oppfordres til å være "sjef i eget liv" og ta ansvar for egen trening, og tilpasningene forutsetter at eleven selv ønsker og etterspør dem. En av lærerne forteller om hva han utrykker til elevene om forventingene til dem:

> *Alt dette her er en del av totalbelastningen, så nå må dere liksom være med å være litt sjef i eget liv, si ifra når «Når har du mulighet til å være med? Når trenger du tilpasning?» Vi vil at du skal være her så mye som mulig, men ikke på bekostning av at du skal bli skadet, og noen lærer det på den harde måten mens i år eksempelvis synes jeg vi hatt lite av det. A1*

Lærerne jobber også med å bevisstgjøre utøverne om belastning og progresjon, slik at elevene kan ta informerte valg og forstå sammenhengen mellom trening, restitusjon og utvikling. Som en av lærerne uttrykte det:

> *Jeg tror private, er det jo veldig mye trener, der trener jo stort sett hver idrett for seg, og de har en trener inne, så de blir på en måte, de blir trent. Mens med meg så må de lære seg å ta ansvar for trening. A6*

Denne tilnærmingen oppfordrer elevene til å bli aktive deltakere i egen utviklingsprosess, samtidig som skolens rammer utnyttes på en bærekraftig måte. Dette handler også om at utøverne skal lære seg og forstå når de må bremse:

> *Og det å, prøve å gjøre de til selvstendig utøvere, som også står trygt til å ta de avgjørelsene med totalbelastning selv, men, det er kanskje noe enkelte ikke klarer før de er i 20 år, ikke sant? For de har så stor vilje? Og så må de egentlig ha noen i bakhånd som sier brems. Så vi, ja vi jobber aktivt med det. A4*

Når det kommer til tilpasningene som gjøres er det flere av de ansatte som forteller at øktene på skolen kan tilpasses etter det som skjer utenfor skolen, være seg harde økter eller konkurranser.

Nei altså, i noen tilfeller, så blir nok litt overlatt til eleven å komme med den informasjonen til oss, nettopp fordi vi ikke har, vi har ikke så jevnlig kontakt med trenerapparatet. Men, vi tar absolutt hensyn, så hvis det kommer en elev å sier at nå er det en konkurranse om to dager eller nå har jeg akkurat hatt en knallhard økt i går, så vil det påvirke hvordan eleven, hva slags tilbud eleven benytter seg på skolen da. A7

Videre legger han til at de er avhengig av at utøvere forteller dem om de behovene for å kunne legge til rette:

Og det er jo et problem i fotballen, at en del av de spillerne på den alderen der spiller veldig mye kamper. Det er liksom innom 2 og 3 lag, så det er vi veldig obs på, men litt avhengig av hvor tett kontakten er med treneren, så er det nok litt opp til elevene å komme og si ifra også, men hvis eleven gjør det så blir det alltid tatt hensyn til. A7

En av de andre lærerne sier i forlengelsen av dette at det er elevene som må utrykke sine ønsker om utvikling:

Og så er det opp til elevene eller utøveren hvor mye de ønsker selv og utvikle seg da ut ifra det de vi tilbyr dem. Så, men sportslige miljøet generelt, vil si at det er relativt sterkt da. A2

Er det behov for andre typer anlegg, kan elevene i tilfeller reise til andre anlegg som er tilpasset den spesifikke aktiviteten de driver med, for eksempel svømming og riding. I slike tilfeller forteller en lærer at de kan sende video, slik at de sammen kan se på det som er gjort, men også for lærerens grunnla fro å gi en evaluering etter opplæringslov. Lærerne beskriver:

Få noen til å filme eller se en puls-fil, så for jeg har litt behov å se noe med kvalitet og fordi jeg er litt streng på at. Kan ikke bare ha restitusjonsøkter i timene med tanke på å få se hva de egentlig er gode for. A6

Denne tilretteleggingen gjør det mulig å skape løsninger som fungerer innenfor de strukturelle rammene, og som sikrer at elevenes hverdag på skolen er et godt supplement i idrettshverdagen ellers.

I forbindelse med tilrettelegging for parautøvere er det samme tendens, og flere setter ord på at de gjerne tar imot parautøvere, og har rammene til å tilrettelegge, men at de ikke har blitt kontakten av noen som har hatt ønske om å begynne hos dem.

Et annet sentralt grep i organiseringen og tilretteleggingen, som er beslektet til ansvarliggjøring, er elevmedvirkning. Dette fremstår som sentralt for at lærerne kan sikre at tilpasningene fungerer i praksis, noe en av lærerne forteller at de scorer høyt på:

Så scorer vi jo generelt bra på dette med elevmedvirkning. Vi blir jo målt av Akershus fylkeskommune hvert eneste år, og vi scorer høyt på det at vi er gode på å involvere elevstemmen inn, og det og er vi jo svært god på i toppidrett. A3

Dette fremstår med andre ord viktig ut for både de ansatte og elevene, og er med på å skape meningsfulle hverdager som fungerer.

Elevene involveres i planleggingen av egen trening og får på den måten være med å styre eget ambisjonsnivå, og satsning der etter. En av de ansatte fremhever at fleksibilitet og medvirkning bidrar til at ingen elever har sluttet som følge av manglende tilpasning:

> *Jeg tror aldri jeg opplevd at vi har hatt idrettsutøvere som virkelig vil satse og som ikke har fått lov til å dra av gårde på det de ønsker seg idrettslig. Det tror jeg aldri jeg har opplevd. A7*

Dette viser at tilretteleggingen ikke bare handler om praktiske løsninger, men også om å skape et samarbeid der elevene aktivt deltar i beslutninger som påvirker deres egen utvikling.

Organisering og tilrettelegging ser i stor grad ut til å balansere struktur og fleksibilitet. På individnivå innebærer det at elevene tar ansvar for egen trening og utvikling. Gjennom dette arbeidet kan skolene utnytte rammene effektivt, samtidig som elevene utvikler kompetanse til å ta informerte valg og forstå sammenhengen mellom belastning og utvikling.

5.1.5 Engasjement og samarbeidskultur

Dette temaet retter oppmerksomheten mot hvilken betydning de ansattes engasjement og samarbeidspraksiser har for å skape en helhetlig og tilrettelagt skolehverdag for ungdommene. Analysen viser at arbeidet i liten grad er preget av tilfeldigheter, men av bevisste valg forankret i erfaring, faglig trygghet og en tydelig profesjonell forståelse av elevgruppen, samt et sterkt personlig engasjement.

Som et fundament for yrkesutøvelsen fremstår nettopp dette personlige engasjementet som særlig sentralt. Alle de ansatte som er intervjuet, gir på ulike måter uttrykk for en dedikasjon som strekker seg utover det rent faglige.

Dette personlige engasjement kommer til uttrykk gjennom tett kontakt med elevene og en skolehverdag der lærerne i ulike situasjoner strekker seg for å bidra til gode og trygge rammer for elevenes hverdag. En viktig komponent i den tette oppfølgingen er at lærere og trenere har en sterk relasjonskompetanse. En leder sier følgende om dem de ønsker å ha i deres stillinger:

> *Det vi er mest opptatt av, er å kartlegge om de [lærere/trenere] har kompetansen til å stå i økter, da de møter veldig mange forskjellige typer ungdommer med ulike behov. Og evnen til å bygge relasjoner. Det er lettere å lære seg fag enn å lære seg relasjonskompetansen, for det er veldig nært sammenknyttet med personlighet og hvor trygg man er i seg selv, som trener. A4*

En av lederne foreller om lærere som bruker god tid med toppidrettselevene:

En ting er at de har toppidrettsbakgrunn og utdanning og sånt, men de er veldig gode med folk. Så der strekker vi oss langt og vi bruker mye mer tid på det etterarbeidet, vi har en sånn pott på etterarbeid og de sitter jo i gangene her og på grupperom, med disse toppidrettsutøverne utenom timer, for det er jo mye å følge opp, men det er veldig viktig for oss. A3

En lærer forteller om en lignende tilnærming og forteller at de som team må være tilbudssida for å få til gode løsninger for tilrettelegging:

Vi føler på et ansvar at vi må legge til rette, så det er klart vi må være fleksible, og det opplever jeg at de lærerne som jobber her er, de er på tilbudssiden, dem er på team, så dem følger opp. A5

Ut fra det personlige engasjementet som fundament springer ulike samarbeidspraksiser. Disse praksisene har som mål å heve kvalitet og kompetanse, samtidig som de legger til rette for et godt samarbeid blant de ansatte. De kan grovt sett deles inn i formelle og uformelle samarbeidspraksiser.

Blant de formelle praksisene finner vi observasjon av økter og timer, en bevisst felles filosofi for arbeidet, fagteam, og øvrige interne faglige initiativ. Én av lederne som har en tydelig formalisert intern kompetanseheving forteller:

De har ukentlig fagteam i toppidrett, der de både sitter sammen, men også de som har fotball sitter sammen, håndball sitter sammen. Men så sitter de og annenhver uke sammen alle sammen da, på toppidrett, rett og slett sparre sammen og dele erfaringer, tilbakemelding fra elever. A3

Intervjuene viser at disse formelle praksisene etablerer en struktur som både støtter samarbeid og kompetanseutvikling, samtidig som de legger til rette for uformelle former for faglig utveksling og sparring. De uformelle samarbeidspraksisene handler i større grad om kontinuerlig faglig samtale og sparring, kunnskapsdeling mellom kolleger, deling innenfor ekspertområder, eller deling av relevant forskning og erfaringer. Sammen viser de hvordan lærere og ansatte aktivt bidrar til et profesjonsfellesskap som både styrker kvaliteten i arbeidet og fremmer den faglige utviklingen.

Én av lærerne forteller viktigheten av å dele kontor og mulighetene for å sparre:

Det vi hvert fall gjør, er jo på en måte å sparre en god del. Vi sitter på kontoret sammen vi gutta som har toppidrettsgruppene, så vi vi prater jo mye og deler en del, men det blir igjen en sånn tid og ressursspørsmål da, vi har på en måte ikke sjans til å bruke en time i uka for å sitte og sparre fag på en måte. A2

Det virker til å handle om å etablere en delingskultur, der en deler kunnskap og forskning, samt spiller på styrkene til de som er en del av kollegiet:

Det sitter mange gode folk, både idrettskontoret som da er spesialister i sine idretter, så sånn kollegialt så er det bra trøkk og god delingskultur og samarbeidet er jo, jeg

henter ut info fra langrenn på å optimalisere utholdenhetstreningen for alpinistene [...]. A5

Blant de uformelle praksisene er blant annet faglige initiativ som ikke er formalisert, men som springer ut av en sterk interesse:

Så ønsker jeg å være med på alt der vi kan lære nye ting. Men 90 % av det her er basert på egne initiativ, så et eksempel nå, som jeg gleder meg vanvittig til, er at jeg kjenner pappaen til Nora Mørk, og han kjenner jo Thorir godt og han har jo definitivt lyktes med det å trene jenter. [...] Så med litt hjelp, så skal alle trenere nå møte Thorir neste onsdag i forbindelse med håndball-EM, der han skal snakke litt om trening av jenter. Så det er noe jeg initierte selv som jeg tror blir vanvittig verdifullt da og inspirerende. A5

Temaet viser at skolens praksis springer ut fra et grunnleggende personlig engasjement blant ansatte, som skaper forutsetninger for både elevoppfølging og kollegialt samarbeid. Analysen indikerer at kvaliteten i tilrettelegging og utvikling av profesjonsfellesskapet er et resultat av bevisste valg og prioriteringer, heller enn tilfeldigheter. Samarbeidspraksiser, både formelle og uformelle, fungerer ikke bare som verktøy for kompetanseheving, men også som arenaer der delingskultur og kollegial støtte styrker evnen til å møte komplekse elevbehov. Samlet understreker dette temaet hvordan engasjerte ansatte og et gjennomtenkt profesjonsfellesskap gjensidig forsterker kvaliteten i elevenes skolehverdag.

5.2. Kvantitative analyser: spørreundersøkelse til elevene

5.2.1. Deskriptivt overblikk

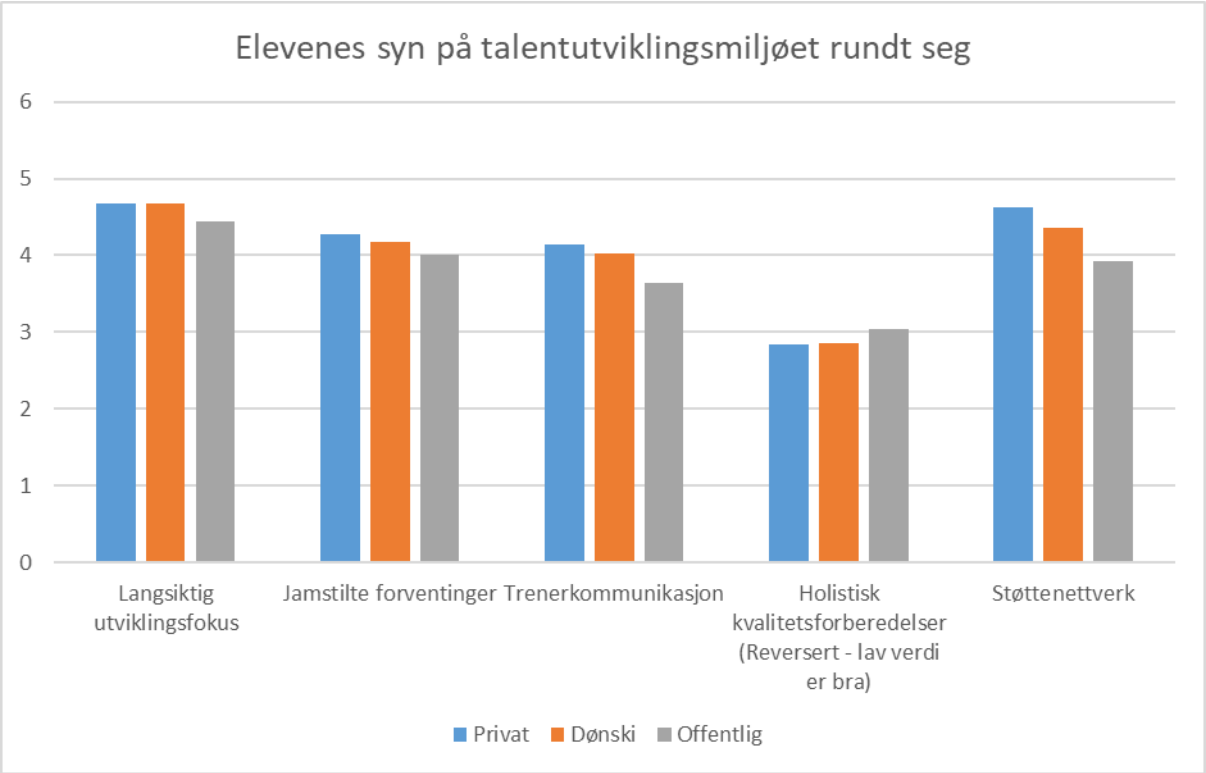
Tabell 1 viser at spesielt Sandvika skiller seg ut når det gjelder treningstimer. Dette stemmer godt med beskjed fra kontaktperson da vi spurte om å få kjøre spørreundersøkelsen om at elevene på Sandvika ikke er høytsatsende i form av treningsmengde eller ambisjonsnivå. Ellers er Wang og NTG ikke overraskende på toppen når det gjelder treningstimer. Eidsvoll er også oppe med Wang og NTG. Eidsvoll skiller seg noe ut blant de offentlige skolene sammen med Dønski og delvis Frogn i at de ser ut til å skåre likere som de private skolene på ulike mål videre i rapporten. Av og til skårer de også høyere.

Tabell 1. Deskriptiv oversikt over utvalget.

Skole	Treningstimer		Øverste konkurransenivå (1 = regionalt, 2 = nasjonalt, 3 = internasjonalt)
	N	Gj.snitt	Gj.snitt
Asker	19	13,1 (6,2)	1,84 (0,8)
Bjertnes	10	13,6 (7,0)	1,67 (0,7)
Eidsvoll	29	17,2 (8,1)	1,73 (0,8)
Frogn	53	14,1 (7,3)	1,35 (0,5)
Sandvika	26	9,6 (5,3)	1,6 (0,9)
Ski	27	14,5 (6,9)	1,31 (0,6)
Ås	23	14,5 (5,0)	1,48 (0,7)
Dønski	157	14,3 (6,7)	1,91 (0,8)
NTG Bærum	80	17,1 (6,5)	2,2 (0,6)
Wang Romerike	148	16,1 (6,0)	2,1 (0,5)
Total	**572**	**15,1 (6,7)**	**1,89 (0,7)**

5.2.2. Skolene som talentutviklingsmiljøer

Vi undersøker videre hvordan toppidrettslinjene i Akershus fungerer som talentutviklingsmiljøer. Denne delen analyserer elevenes svar på 25 spørsmål som omhandler fem sentrale aspekter ved velfungerende talentutviklingsmiljøer. Figur 1 viser hvordan de private gymnasene, Dønski samt de andre offentlige videregående skolene skårer på de fem ulike dimensjonene av velfungerende talentutviklingsmiljøer. Hver av disse fem dimensjonene er sammensatt av påstander elevene har tatt stilling til på en skala fra 1 = helt uenig til 6 = helt enig. Skårer man 3 her er man litt uenig i påstanden og skårer man 4 er man litt enig i påstanden. Vi har her valgt å skille ut Dønski som en egen kategori selv om det er en offentlig VGS. Dette skyldes blant annet størrelsen på idrettsfagene på Dønski samt at alpint koster ca. 90 000 kroner i året. I spørreundersøkelsen er det omtrent like mange respondenter fra Dønski som alle de andre offentlige videregående skolene til sammen. Å behandle Dønski som en egen kategori mener vi derfor er en fornuftig analytisk beslutning.

Figur 1. Elevenes gjennomsnittskårer på de fem dimensjonene i den norske versjonen (Gangsø m.fl., 2021) av Talent Development Questionnaire (TDEQ-5).

Statistiske analyser vi ikke viser her, peker på at spesielt de offentlige skolene skiller seg ut fra både Dønski og de private. Elevene på Dønski og de private skolene opplever noe bedre trener-utøver-kommunikasjon enn på de andre offentlige. Denne dimensjonen handler om at treneren har en hensiktsmessig dialog med utøveren om å nå toppnivå i sin idrett. Det er kanskje derfor ikke så rart at de offentlige skolene der utøverne generelt satser mindre også opplever mindre av denne formen for kommunikasjon.

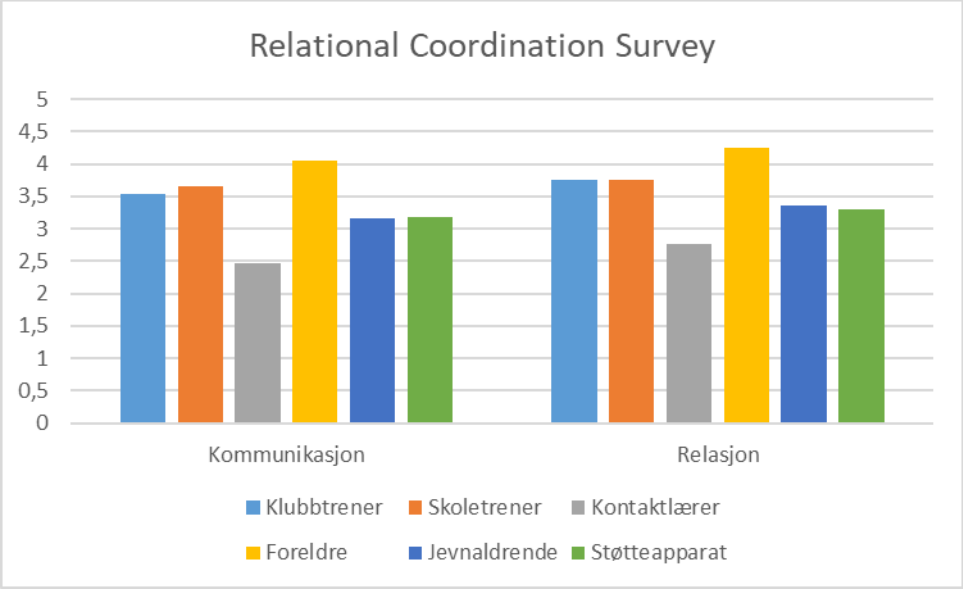
Et viktig funn er at elever ved offentlige skoler ser ut til å ha et dårligere støttenettverk enn elever ved Dønski som igjen har et dårligere støttenettverk enn elever ved private gymnaser. Støttenettverk her handler i stor grad om at elevene opplever at sentrale personer rundt dem er lett tilgjengelig for en prat og at flere rundt elevene er på nett med hverandre om elevenes mål og mening med idretten. Uavhengig av skoletilhørighet ser vi at elevene skårer høyt på støttenettverk og langsiktig utviklingsfokus.

5.2.3. Kommunikasjon og koordinering rundt elevenes totalbelastning

Den neste delen i de kvantitative analysene er basert på spørsmålsbatteriet Relational Coordination Survey (RCS). Her ønsker vi å kartlegge hvordan elevene opplever at sentrale personer rundt dem hjelper de med å justere totalbelastningen i hverdagen. Når det gjelder kommunikasjon rundt totalbelastning er elevene spurt om i hvilken grad ulike sentrale personer i miljøet deres kommuniserer nøyaktig, i tide, og problemløsende rundt totalbelastningen elevene opplever. Her har elevene svart på en skala fra 1-5 der

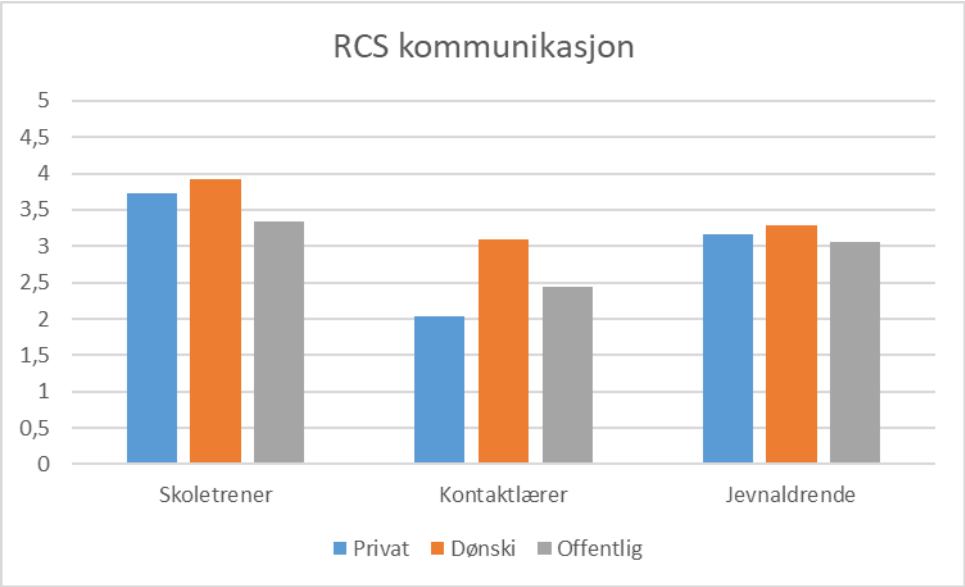
1= aldri, 3 = av og til og 5 = alltid. Skårene på disse tre spørsmålene er slått sammen til en snittskår på dimensjonen «kommunikasjon». Eleven har også hatt mulighet til å oppgi at personen ikke er aktuell med tanke på totalbelastning. Elever som oppgir «ikke aktuelt» er tatt ut av analysene. Videre har de fått spørsmål om i hvilken grad de opplever at relasjonen til de ulike aktørene er preget av gjensidig mål rundt totalbelastning, innsikt i elevens totalbelastning samt respekt for elevens totalbelastning. Avhengig av spørsmålsformuleringen har elevene svart på en skala fra 1-5 der 1 = ikke i det hele tatt/ingenting, 3 = en del og 5 = Fullt og helt/alt.

Overordnet viser svarene på RCS-spørsmålene at foreldre er de klart mest sentrale personene når det gjelder kommunikasjon og forståelse av elevenes totalbelastning. Kontaktlærerne er de minst sentrale. Klubbtrenere og skoletrenere er også noe viktige, mens jevnaldrende og annet støtteapparat ikke er like viktig som trenerne.

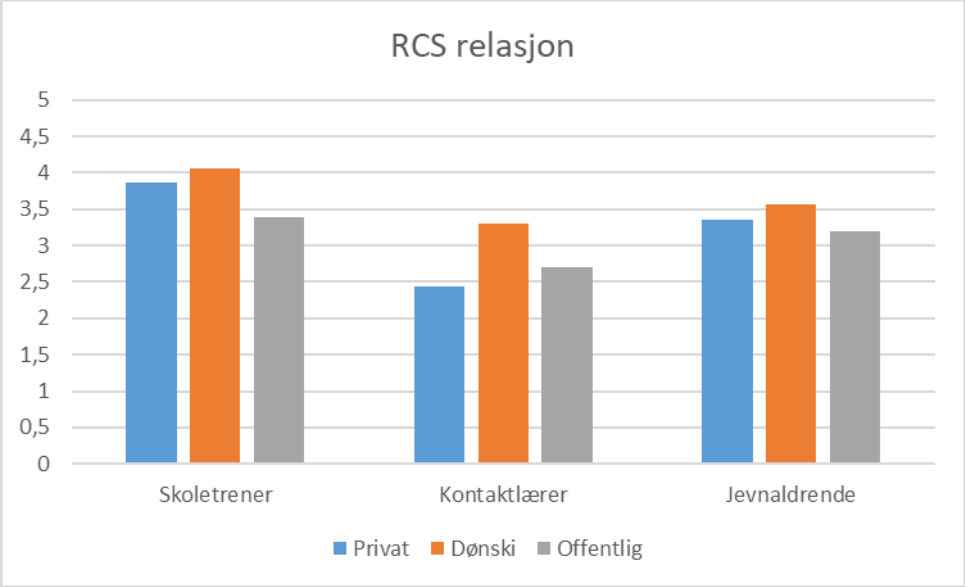

Figur 2. Gjennomsnittskåre på de to dimensjonene i Relational Coordination Survey når det gjelder elevens syn på kommunikasjon og relasjon til sentrale aktører angående totalbelastning.

Vi har videre undersøkt hvordan vurderingen av kommunikasjon og relasjon med de ulike aktørene varierer mellom skole. I figurene nedenfor har vi tatt ut de tre aktørene som varierer signifikant mellom skoletype i hvor god kommunikasjon og relasjon elevene i snitt opplever rundt totalbelastning: Skoletrener, kontaktlærer og jevnaldrende.

Figur 3. Gjennomsnittskåre på dimensjonen 'kommunikasjon' i Relational Coordination Survey når det gjelder aktører der skårene varierer med skoletype.

Figur 4. Gjennomsnittskåre på dimensjonen 'relasjon' i Relational Coordination Survey når det gjelder aktører der skårene varierer med skoletype.

Dønski skiller seg ut når det gjelder relasjoner og kommunikasjon som passer på totalbelastning. Elevene ved Dønski vurderer kommunikasjon og relasjon angående totalbelastning som signifikant bedre enn elever ved private og andre offentlige skoler. Videre vurderer elevene på offentlige skoler relasjonen sin til kontaktlærerne som betydelig bedre med tanke på totalbelastning enn elever ved private idrettsgymnaser. Skoletrenerne er - ikke overraskende - viktigst der de også har viktige trenerroller - på

Dønski og de private gymnasene. Relasjonen elevene har til klubbtrenerne sine med tanke på å monitorere totalbelastning er jevnt over like god på både offentlige og private skoler samt omtrentlig av samme kvalitet som relasjonen elevene har til skoletrenerne sine jevnt over.

Det betyr at selv om elevene på private skoler opplever en noe bedre relasjon til skoletrenerne sine betyr ikke det at de har et bedre relasjonelt trenertilbud i hverdagen enn elevene på offentlige skoler med tanke på totalbelastning. Elevene på offentlige skoler (som intervjuene også viser) har en treningshverdag som i mye mindre grad er styrt av skoletrenerne. De trener i klubb og en del av skoletreningen er også selvstyrt i og med at skoletrenerne ofte ikke har kompetanse og tid til å kunne veilede på høyt nivå i mange ulike idretter.

Kort sagt har elevene gode relasjoner til trenerne de tilbringer mye treningstid sammen med, både på offentlige og private idrettslinjer. På private idrettslinjer er dette skoletrenerne, mens på offentlige linjer er dette klubbtrenerne. Foreldre er antakeligvis de viktigste aktørene utenom elevene når det gjelder å fange opp totalbelastningen elevene står i i hverdagen sin. Kontaktlærerne er minst viktige, men har en noe bedre kommunikasjon og relasjon med elevene rundt totalbelastning på offentlige skoler sammenliknet med Dønski og de private.

5.2.4. Hvorfor velger noen private mens andre velger offentlige toppidrettslinjer?

Her har vi analysert ca. 550 svar fra elevene på spørsmålet: «Beskriv kort med egne ord hvorfor du valgte å begynne på en offentlig idrettsskole i stedet for en privat idrettsskole (f.eks. NTG eller Wang)?». De som gikk på privat skole fikk motsatt ordlyd på spørsmålet med eksempler på offentlige idrettsskoler i parentes. Elevene fikk først spørsmål om hvilken skole de gikk på. Videre fikk de spørsmål om de hadde vurdert et privat idrettsskoletilbud dersom de gikk på offentlig samt motsatt dersom de gikk på privat skole. Med avkrysning Ja/Nei.

Basert på tekstsvarene til elevene har vi kodet svarene inn i mindre kategorier som vi igjen har samlet i større kategorier. De større kategoriene er oppgitt i tabellene som følger med prosentandel av elevene som har skrevet noe som passer inn i kategorien. En del elever oppgir naturlig nok flere grunner i svarene sine. Når en elev har nevnt flere grunner legger vi den enkelte eleven inn i hver kategori. For eksempel: Dersom en elev skriver at hen begynte på offentlig skole «fordi det var kortere reisevei og det var like bra sportslig tilbud, bare billigere» registrerer vi denne eleven både i kategorien ‘reisevei’ og i kategorien ‘økonomi’. Eleven registreres derimot ikke i ‘sportslig tilbud’ i og med at hen ikke nevnte et bedre sportslig tilbud som en grunn til å velge offentlig.

Vi vil gi en noe mer utførlig beskrivelse av disse analysene og innholdet i kategoriene i den endelige rapporten.

Først kan vi se på de tre skoletypene og hvordan svarene til elevene innenfor hver skoletype fordeler seg på svarkategoriene vi har analysert frem.

Tabell 2. Prosentandel av elever innenfor hver skoletype som har inkludert hver begrunnelse for å velge enten privat eller offentlig. Prosentandelen summerer til over 100 fordi en del elever har flere begrunnelser og havner derfor i flere kategorier.

4% = 10 respondenter

Begrunnelse	Privat	Dønski	Offentlig
Reisevei	1.7%	14.6%	39,2 %
Ikke satse	0 %	8.3%	11,1 %
Kom ikke inn	0.4%	6.4%	8,5 %
Venner	5.7%	4.5%	7,4 %
Økonomi	0 %	20.4%	6,3 %
Utdanning	14.0%	10.8%	4,8 %
Miljø	10.9%	21.0%	4,2 %
Sportslig tilbud	82.1%	42.0%	4,2 %
Annet	6.6%	8.3%	1,6 %

Deretter kan vi se på hver av skoletypene avhengig av om elevene har vurdert motsatt type skole. I tabellen nedenfor har vi for eksempel hentet ut elevene som går på en offentlig skole og delt de opp videre i om de har svart 'ja' eller 'nei' på om de vurderte å søke seg inn på privat skole. Spesielt i 'ja'-kategorien her vil vi få svar på et interessant spørsmål: Hva gjorde at elevene som vurderte privat idrettsskole endte opp med å begynne på en offentlig.

Tabell 3. Prosentandel av elever ved offentlige skoler (med unntak av Dønski) innenfor om de har vurdert privat skole eller ikke som har inkludert hver begrunnelse for å velge offentlig skole.

Offentlig	Vurdert privat	
Begrunnelse	Ja	Nei
Reisevei	65,5 %	42,4 %
Ikke satse	10,3 %	17,6 %
Kom ikke inn	20,7 %	4,7 %
Venner	10,3 %	9,4 %
Økonomi	5,2 %	10,6 %
Utdanning	5,2 %	7,1 %
Miljø	8,6 %	3,5 %
Sportslig tilbud	3 %	7 %

I neste tabell får vi svar på motsatt problemstilling dersom vi ser på 'Ja'-kategorien: Hva gjorde at elevene som vurderte offentlig skole endte opp med å begynne på en privat skole.

Tabell 4. Prosentandel av elever ved private skoler (NTG og Wang) innenfor om de har vurdert offentlig skole eller ikke som har inkludert hver begrunnelse for å velge privat skole.

Privat	Vurdert offentlig	
Begrunnelse	**Ja**	**Nei**
Reisevei	2,2 %	1,5 %
Ikke satse	0,0 %	0,0 %
Kom ikke inn	1,1 %	0,0 %
Venner	7,6 %	4,4 %
Økonomi	0,0 %	0,0 %
Utdanning	17,4 %	11,7 %
Miljø	12,0 %	10,2 %
Sportslig tilbud	76,1 %	86,1 %

Og til slutt har vi undersøkt elevene på Dønski opp mot om de vurderte privat idrettsskole eller ikke.

Tabell 4. Prosentandel av elever ved Dønski innenfor om de har vurdert privat skole eller ikke som har inkludert hver begrunnelse for å velge offentlig skole.

Dønski	Vurdert privat	
Begrunnelse	**Ja**	**Nei**
Reisevei	17,9 %	11,1 %
Ikke satse	9,5 %	6,9 %
Kom ikke inn	8,3 %	4,2 %
Venner	3,6 %	5,6 %
Økonomi	14,3 %	27,8 %
Utdanning	7,1 %	15,3 %
Miljø	19,0 %	23,6 %
Sportslig tilbud	41,7 %	43,1 %

Analysene viser flere viktige funn. Blant de mest sentrale er:

- Reisevei er en svært vanlig grunn til å velge offentlig idrettslinje. Økonomi er også en faktor som bidrar i en del tilfeller samt en del elever som ikke ønsker å satse, men likevel ha et godt tilbud for å kombinere skole og idrett.
- Det sportslige tilbudet er nesten utelukkende grunnen elever oppgir til å velge privat idrettsgymnas.
- Et funn som ikke kommer frem av tabellene er også at en del elever opplever at de offentlige skolene har et like godt sportslig tilbud som de private, bare at de koster mindre. I kombinasjon med resultater fra intervjuene samt kvantitative funn om treningsmengde og utviklingsmiljø på de offentlige skolene at en del elever begynner på private gymnaser fordi de *tror* at det sportslige tilbudet er betydelig bedre, men at mange kanskje ikke vet hvordan tilbudet er på de offentlige idrettslinjene.
- Dønski er et interessant hybrid-case som igjen skårer et sted mellom de private og offentlig skolene. En del velger Dønski på grunn av sportslig tilbud som er vanlig begrunnelse for å begynne på de private, men en del velger også Dønski på grunn av kortere reisevei og av økonomiske hensyn som er vanlige begrunnelser for å begynne på offentlige skoler.

6. Diskusjon

Denne rapporten er en kartlegging av idrettstilbudet på programfag toppidrett på offentlige videregående skoler i Akershus fylkeskommune (AFK). Innledningsvis nevner vi fire kartleggingsområder som fremsto som sentrale i samtaler med AFK og OLT-Ø: (1) store variasjoner i skolenes tilrettelegging for toppidrett, (2) begrenset oversikt over samarbeid og samlet belastning for satsende utøvere, (3) underrepresentasjon av parautøvere og kvinnelige trenere samt usikkerhet om barrierer disse gruppene møter, og (4) manglende innsikt i skolenes arbeid og støttebehov.

Diskusjonen tar utgangspunkt i de tre første kartleggingsområdene knyttet til utviklingen av toppidrettstilbudet i videregående skole. Vi gir en kort oppsummering av de mest sentrale funnene og bidrar med noen overordnede refleksjoner rundt hva disse funnene kan fortelle oss om utfordringer og mulighet i idrettstilbudet. Vi avslutter rapporten med en overordnet konklusjon og tentative forslag til hva slags støttetiltak som kan være fornuftige. Konklusjon og tentative støttetiltak svarer ut det fjerde kartleggingsområdet ved å se de tre første med et overordnet blikk.

6.1. Kartleggingsområde 1 og 2: Mulighetsrom og samarbeid

Kartleggingsområde 1 og 2 knytter seg til forskjeller mellom skoler i mulighetsrommet for elever som ønsker å satse mot toppidrett samt hvordan koordinering mellom skole, klubb og andre aktører innskrenker eller utvider dette mulighetsrommet. Hjelp til å håndtere totalbelastning av idrett, skole og andre ting som skjer i livet mener vi basert på tidligere forskning er sentralt her for både sportslig utvikling og god helse.

Selv om skolene har like formelle rammer – som gratisprinsippet, ingen opptaksprøve og opplæringsloven – viser intervjuene at det likevel er store variasjoner i hvordan hverdagen organiseres, avhengig av lærertetthet og kompetanse innen ulike idretter. Tilrettelegging forstås først og fremst som å organisere hverdagen slik at utøverne kan kombinere skole og satsing. Lærere og skoleledere understreker at de strekker seg langt for å finne løsninger, men er avhengige av at utøverne deler informasjon om treningsbelastning og behov. Skolene tilrettelegger innenfor de ressursene de har, samtidig som det er et pedagogisk grep å la utøverne lære å tilpasse innsatsen etter egen form og regulere belastningen. Tilretteleggingen fremstår dermed som fleksibel, ressursavhengig og relasjonsavhengig.

Når det kommer til koordinering med andre aktører, viser intervjuene igjen stor variasjon i hvordan dette håndteres, avhengig av tilgjengelig arbeidstid, antall aktuelle klubber – som i enkelte tilfeller er svært høyt – og respons fra klubbene på eventuelle samarbeidsinitiativ. Å opprettholde kontakt med mange klubber vil kreve betydelig tid fra enkelte lærere. Det samarbeidet som fremstår som mest sentralt for de ansatte, er samarbeidet med andre ansatte, for eksempel lærere organisert i fagteam. Gjennomgående i intervjuene fremheves sterke faglige miljøer, engasjerte ansatte og høy grad av initiativ, selv om tid og ressurser kan være begrensende faktorer. Personlig investering og engasjement er også inntrykket andreforfatter får i møter med de fagansatte. Vi tror engasjementet er reelt i hverdagen, og at manglende koordinering med klubber i stor grad skyldes tidsknapphet kombinert med antall ulike idretter og elever én enkelt faglærer/skoletrener har ansvaret for.

I spørreundersøkelsene forsøker vi å måle hvordan elevene oppfatter relasjon og kommunikasjon med sentrale aktører som er en del av skole- og idrettshverdagen deres, sentrale dimensjoner av velfungerende talentutviklingsmiljøer samt treningsmengde og høyeste konkurransenivå. Vi har delt opp elevmassen i tre grupper: Elever på de private gymnasene, elever på Dønski, og elever på de resterende offentlige skolene.

De kvantitative analysene viser at elevene ved de private gymnasene trener rundt tre timer mer i snitt i uken enn elever ved de offentlige skolene og jevnt over konkurrerer på et høyere nivå. Dette gjelder også sammenliknet med Dønski. Uavhengig av skoletilhørighet er foreldrene de personene som utøverne kommuniserer best med og har den beste relasjonen til angående totalbelastning i hverdagen. Skoletrenere og klubbtrenere kommer høyest ut etter foreldre. Skoletrenere har spesielt god relasjon og

kommunikasjon med elever på Dønski sammenliknet med andre offentlige skoler. De private skoletrenerne ligger et sted midt mellom.

Videre målte vi sentrale dimensjoner ved gode talentutviklingsmiljøer. Det mest sentrale funnet her er at elever ved private skoler opplever at de har et mer tilgjengelig og samstemt støttenettverk rundt seg enn elever på offentlige skoler med tanke på felles mål og mening rundt elevens idrettssatsing. Dønski skårer her midt mellom de private og de andre offentlige skolene.

Samlet sett viser kartleggingen to ting når det gjelder mulighetsrom for å satse toppidrett og koordinering og samarbeid for å støtte opp om dette rommet. For det første vektlegges det at elevene og ansatte på de offentlige skolene er svært avhengig av at elevene tar eierskap til å styre egen treningshverdag. At det i større grad blir elevenes ansvar enn systemet rundt kommer av ressursnødvendighet og organisatoriske rammer på de offentlige skolene. De offentlige skolene har ikke lærerressurser til å dekke alle idretter og elever med tett sportslig oppfølging. I tillegg bidrar rammene rundt idrettsfag til at primært fem timer er satt av i uken til trening i skoletiden. Det betyr at mye trening og relasjonsbygging til voksenpersoner rundt antakelig foregår i klubbmiljøene. I den grad skolene kobler seg opp mot klubbmiljøene synes å være noe avhengig av om det finnes ansatte som har mulighet og lyst til å jobbe utenfor arbeidstid og på frivillig basis med slik oppfølging. Arbeidstiden går mye med til undervisning og oppfølging av elever med svært ulike behov.

Videre kan det virker som policy-logikker knyttet til den offentlige skolen kommer til uttrykk i hvordan lærerne jobber med elevene. De offentlige skolene legger mye vekt på ansvarliggjøring av eleven som et viktig steg inn i voksenlivet uavhengig av kontekst (eksempelvis skole eller idrett).

Oppsummert mener vi disse funnene peker på både en styrke og en svakhet ved toppidrettsfag i den offentlige skolen. Fordi elevene stort sett har mulighet til å bo hjemme og være en del av klubbmiljøet sitt vil mange stå godt rustet til å tåle den økte fysiske og mentale belastningen det ofte er å kombinere skole og idrett i videregående skolealder. De bor hjemme hos sin viktigste relasjon med tanke på totalbelastning - sine foreldre. Samtidig er de nok mer avhengige av at klubbmiljøer og foreldrerelasjoner fungerer godt enn elever ved de private skolene. Det betyr at elever som ikke blir fulgt opp godt nok hjemme eller i klubb er avhengig av at de selv sier ifra til fagansatte på skolene og greier å både etablere og nyttiggjøre seg av en god relasjon til de fagansatte, selv om skolene forteller at de vektlegger relasjonskompetanse i rekruttering av fagansatte i form av fleksibilitet til å møte mye ulike mennesker på en god måte.

6.2. Kartleggingsområde 3: Kvinnelige ansatte og parautøvere

Det ***tredje*** kartleggingsområdet gjelder underrepresentasjonen av parautøvere og kvinnelige lærere eller trenere. Hovedfunnet fra intervjuene er at både inkludering av parautøvere og kvinnelige lærere og trenere er temaer som vanligvis ikke dukker opp i

hverdagen med mindre noe skjer som setter det på agendaen. Et eksempel er en mannlig leder som forteller at det er noe de er oppmerksomme på dersom en kvinnelig ansatt for eksempel skal ut i svangerskapspermisjon. Da er de oppmerksomme på kjønn med tanke på om det kan være nyttig å få inn en kvinnelig vikar.

Gjennomgående viser intervjuene at kjønnsfordelingen er ganske lik med tanke på faglærere på skolene vi har intervjuet og at dette ikke er noe skolene opplever som en stor utfordring. På den ene siden virker derfor ikke rekruttering av nok kvinnelige lærere å være et problem. Tilgang på kvalifiserte søkere er høy av begge kjønn og søkermassen er stor. Samtidig kan det se ut som det å rekruttere kvinnelige trenere er mer utfordrende. Én kvinnelig leder beskriver hvordan hun har ringt rundt til særforbund og klubbmiljøer for å forsøke å oppdrive noen damer med høy trenerkompetanse, men at det har vært utfordrende. Fotball er eksempel på en idrett der begge de kvinnelige lederne vi har intervjuet påpeker at de ikke har kvinnelige trenere. Slik de offentlige skolene er organisert i dag ser det ikke ut til at det er noen stor underrepresentasjon av kvinnelige ansatte eller at dette er noen stor utfordring for skolene, men vi ser indikasjoner på at der man har behov for høy sportslig trenerkompetanse kan rekruttering av kvinnelige trenere være en stor utfordring.

Når det gjelder parautøvere, har én av skolene relevant erfaring med å tilrettelegge for parautøvere på toppidrett. De forteller om det de kaller en velfungerende rigg for å ta imot parautøvere. De peker også på sentrale utfordringer. Det er lettere å tilrettelegge for para i små grupper. Videre forteller de om utfordringer med at dersom ekstra ressurs kreves for å drive idretten får man bare støtte så lenge de har idrettsfag på timeplanen. Og videre at ressurssterke foreldre som greier å manøvrere godt i byråkratiet av støtteordninger og tilrettelegging gjør det lettere å få på plass et fullgodt tilbud når man legger det sammen med tilrettelegging og søknad om støtte fra skolen sin side.

To ansatte forteller også om erfaring med å tilrettelegge i breddeidrett, som de forteller har fungert godt. Alle vi har snakket med forteller at de ikke har mottatt noen forespørsler fra parautøvere om muligheten til å satse på idretten sin ved deres skole, med unntak av skolen ovenfor. Skulle det likevel komme slike henvendelser, sier de at de selvfølgelig vil legge til rette for det.

Vi mener intervjuene peker på et sentralt funn. Ledere snakker om utfordringer med å rekruttere kvinnelige trenere, og skolen som har hatt parautøvere på toppidrett snakker om utfordringer med å tilrettelegge for parautøvere. Når det gjelder både representasjon av damer med høy idrettsspesifikk trenerkompetanse og spesielt parautøvere som elever, er første utfordring i større grad å få de inn i søkerbunken og sette fraværet av dem i søkerbunken på agendaen. Samtidig er det viktig å fremheve at det blant lærerne på skolene er gjennomgående god kjønnsbalanse basert på det skolene forteller i intervjuene. Skoler er bevisste kjønnsbalanse når ubalanse blir synlig for dem i hverdagen. Spørreundersøkelsen viser heller ingen betydelige kjønnsforskjeller i opplevelse av miljøet rundt seg blant elevene. Gutter og jenter skårer ganske likt på samtlige spørsmål i spørreundersøkelsen, emn gutter er overrepresentert i elevmassen.

7. Kartleggingsområde 4, konklusjon og tiltak

Et overordnet og kanskje også underliggende spørsmål i denne kartleggingen er de offentlige videregående skolenes konkurransedyktighet som reelle alternativer til de private gymnasene dersom man ønsker å bli god i idretten sin. Vi mener to sentrale utfordringer og muligheter går igjen i de kartleggingsområdene vi har løftet frem ovenfor: 1) synlighet og markedsføring av tilbudene, og 2) de offentlige skolene som del av et policy-fellesskap med andre spilleregler enn privat sektor.

Avdelingsledere og fagansatte vi har snakket med gir klart uttrykk for at de mener de kan gi et godt nok sportslig tilbud til de som ønsker å satse på idretten sin. Premisset er at eleven har mulighet til å trene i egen klubb eller klubb som er samarbeidsklubb med skolen der det finnes. Samtidig viser de åpne tekstvarene til elevene at elever i stor grad velger private skoler på grunn av sportslig tilbud. De samme undersøkelsene viser samtidig at en del elever som velger offentlig skole velger det av hensyn til kortere reisevei, å få være i nærmiljøet og av økonomiske hensyn. Samtidig er det en del av de som tenker at det sportslige tilbudet er like godt i det offentlige som i det private og at det derfor er mye bedre å velge offentlig for å kunne bli i nærmiljøet. En del utøvere på Dønski eller de private gymnasene har også valgt å søke seg inn på skolen sin fordi de har hørt mye bra om skolen fra venner, de kjenner folk som skal gå der eller har hørt at miljøet eller tilbudet er bra der.

I starten av prosjektet besøkte vi alle de offentlige skolenes hjemmesider for å danne oss en innledende oversikt. Det var svært store variasjoner i hva vi fant av info på nettsidene. En del nettsider har utelukkende standardisert innhold der de henviser til www.vilbli.no for mer info om idrettsfag. Enkelte andre skoler har langt mer fengende og innholdsrike introduksjonsvideoer med elevintervjuer og filmer fra økter som beskriver hvordan det er å gå idrettsfag. Den samme variasjonen finner vi i intervjuene der noen skoler nevner at de jobber bevisst med synlighet av idrettsfag på eksempelvis Instagram og sosiale medier ungdommene er på, eller at de har åpne dager der elevene fra ungdomsskolen får prøve å være med på en treningsøkt på toppidrettsfag.

Parautøvere er fraværende på hjemmesider, og samtlige skoler vi har snakket med har en todelt holdning til inkludering av parautøvere. De forteller at de kan legge godt til rette dersom noen søker seg inn, men samtidig at det ikke har vært et tema fordi de ikke har noen søkere. Det kan derfor bli en ekstra barriere for potensielle søkere at søkerne har lite informasjon om hvilke offentlige skoler som kan imøtekomme deres behov, eller en følelse av at de ikke er representert eller hører hjemme i systemet. I relasjon til en slik utfordring er det viktig å understreke at det ikke nødvendigvis er mangel på vilje eller kompetanse på paraidrett hos skolene, men snarere at barrierene kan ligge i manglende kommunikasjon og strukturert tilrettelegging på systemnivå.

I en hverdag der flere skoler beskriver ressurskutt, pressede ressursrammer for ansatte, samt ansatte som jobber langt utover eget mandat for å legge til rette for utøvere tror vi et sentralt støttetiltak fra AFK og OLT-Ø kan være å bistå skolene med

markedsføring av programfag toppidrett. Gitt engasjementet og kompetansen som finnes blant de ansatte tror vi det er viktig at uansett hvordan det gjøres, så må det være noe som oppleves som et tilbud og en støtte i en travel hverdag, ikke noe som blir dyttet på dem.

For det andre er det tydelig fra intervjuene at skolene vil ha vanskeligheter med å gi et likt tilbud som de private skolene, og viktigst: det er ikke noe de har som mål å gjøre. Likevel er det ikke slik at et annerledes tilbud nødvendigvis er dårligere. Det betyr at både markedsføring og måten skolene støttes på må tilpasses at de er del av det offentlige skoleverket dersom man ønsker at det skal ha en sosialt utjevnende effekt på 'morgendagens utøvere' og holde kostnadene for de som går der nede.

Derfor tror vi det kan være lurt å ta utgangspunkt i tre styrker ved toppidrettstilbudet til de offentlige skolene som kommer tydelig frem når vi ser intervju og spørreundersøkelse i sammenheng: 1) skolene kombinerer mulighet for å utvikle ferdigheter og kunnskaper innen egen idrett i skoletiden med at elevene får bli i lokalmiljøet, bo hjemme og slippe lang reisevei, 2) Skolene har ansatte – både kontaktlærere og faglærere – som strekker seg langt for å hensynta sportslige behov og ønsker, og 3) elevene blir oppfordret til å gjøre egne vurderinger rundt behov og totalbelastning samtidig som de får bo hjemme med foreldre.

Alle tre punkter nevnes av enten ansatte eller elever ved de offentlige skolene og kan være alternativer å løfte frem. Både de kvalitative og kvantitative analysene våre viser at klubbmiljøene er viktige for elever og ansatte ved de offentlige skolene. Klubbmiljøene er viktige både med tanke på monitorering av totalbelastning og med tanke på et fullstendig sportslig tilbud i enkeltidretten. Både for å løfte frem det offentlige toppidrettstilbudet i ungdomsmiljøene rundt skolene og for å gjøre det enklere for klubbene og skolene å snakke sammen, ville det vært interessant å utforske muligheten for at OLT-Ø eller andre organisasjoner som eksisterer i den tredje sektor (mellom offentlig og privat) kunne fungert som en fag- og nettverksaktør som skaper felles møteplasser for to ulike policy-fellesskap: klubber og offentlige idrettslinjer. OLT-Ø har potensiale som et policy-fellesskap som kanskje kan være et bindeledd mellom skole og klubb.

Avslutningsvis er Dønski et hybrid-case i så måte, og helt åpenbart en skole som allerede har mye ressurser på plass for at elever kan satse toppidrett. Dette er også gjennomgående i svarene fra Dønski-elever som har valgt Dønski. En del elever velger Dønski fordi Dønski har et godt rykte på seg i jevnalderfellesskapet. Samtidig koster flere av skiidrettslinjene på Dønski også en betydelig sum penger å delta på, eksempelvis 90 000 kroner som det dyreste (Alpint). Samtidig har mange av de andre offentlige skolene et tilbud som er fleksibelt nok til å legge til rette for både de som er skikkelig gode og ønsker å satse og for de som kun synes det er gøy med toppidrett, men ikke ønsker å satse.

Referanser

Akershus fylkeskommune, 2024. *Om Akershus fylkeskommune*. URL: https://afk.no/om-fylkeskommunen/fylkeskommunens-oppgaver-og-ansvar/

Andersson, F. (2024). Sport schools in Europe: a scoping study of research articles (1999–2022). *Sport in Society*, *27*(5), 721-743.

Berardo, R., & Lubell, M. (2019). The ecology of games as a theory of polycentricity: Recent advances and future challenges. *Policy studies journal*, *47*(1), 6-26.

Bjørndal, C. T., & Gjesdal, S. (2020). The role of sport school programmes in athlete development in Norwegian handball and football. *European Journal for Sport and Society*, *17*(4), 374-396. https://doi.org/10.1080/16138171.2020.1792131

Bjørndal, C. T., Ronglan, L. T., & Andersen, S. S. (2017). Talent development as an ecology of games: a case study of Norwegian handball. *Sport, Education and Society*, *22*(7), 864-877. https://doi.org/10.1080/13573322.2015.1087398

Bolton, R., Logan, C., & Gittell, J. H. (2021). Revisiting relational coordination: a systematic review. *The Journal of applied behavioral science*, *57*(3), 290-322.

Borggrefe, C., & Cachay, K. (2012). "Dual Careers": The structural coupling of elite sport and school exemplified by the German Verbundsysteme. *European Journal for Sport and Society*, *9*(1-2), 57-80.

Braun, V., & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative research in sport, exercise and health*, *11*(4), 589-597.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, *3*(2), 77-101.

Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, u.å. *Videregående opplæring – Utdanningsløp i hele landet*. URL: Videregående opplæring | Utdanning.no

Espedalen, L. E., & Strandbu, Å. (2025). Blind spenders? The social meaning of money in youth sport. *International Review for the Sociology of Sport*.

Ferry, M., & Lund, S. (2018). Pupils in upper secondary school sports: choices based on what?. *Sport, Education and Society*, *23*(3), 270-282.

Fylkenes informasjonstjeneste for søkere til videregående opplæring, u.å. URL: Idrettsfag | Videregående opplæring - vilbli.no

Gangsø, K., Aspvik, N. P., Mehus, I., Høigaard, R., & Sæther, S. A. (2021). Talent development environments in football: Comparing the top-five and bottom-five-ranked football academies in Norway. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *18*(3), 1321.

Hagum, C. N., Tønnessen, E., Nesse, M. A., & Shalfawi, S. A. (2023). A holistic analysis of team dynamics using relational coordination as the measure regarding student athlete total load: a cross-sectional study. *Sports*, *11*(5), 104.

Kristiansen, E., & Houlihan, B. (2017). Developing young athletes: The role of private sport schools in the Norwegian sport system. *International review for the sociology of sport*, *52*(4), 447-469.

Kristiansen, E., & Stensrud, T. (2020). Talent development in a longitudinal perspective: Elite female handball players within a sport school system. *Translational Sports Medicine*, *3*(4), 364-373.

Kristiansen, E., & Stensrud, T. (2017). Young female handball players and sport specialisation: how do they cope with the transition from primary school into a secondary sport school?. *British journal of sports medicine*, *51*(1), 58-63.

Kårhus, S. (2019). Pedagogization of elite sport in the school system: Vested interests and dominant discourses. *Sport, education and society*, *24*(1), 13-24.
Kårhus, S. (2016a). What limits of legitimate discourse? The case of elite sport as 'thinkable'official knowledge in the Norwegian national curriculum. *Sport, education and society*, *21*(6), 811-827.
Kårhus, S. (2016b). Diskurser i tilrettelegginger for idrettsaktive elever i skolesystem. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, *100*(1), 37-48.
Larsen, K. B. *Utviklingsfilosofi - Innledning og sentrale elementer*. Innledning og sentrale elementer.
Li, C., Wang, C. K. J., Pyun, D. Y., & Martindale, R. (2015). Further development of the talent development environment questionnaire for sport. *Journal of Sports Sciences*, *33*(17), 1831-1843. https://doi.org/10.1080/02640414.2015.1014828
Lovdata, 2024. *Lov om private skolar med rett til statstilskot (privatskolelova)*. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-84
Lund, S. (2014). Regulation and deregulation in education policy: New reforms and school sports in Swedish upper secondary education. *Sport, Education and Society*, *19*(3), 241-257.
Martindale, R. J. J., Collins, D., Wang, J. C. K., McNeill, M., Lee, K. S., Sproule, J., & Westbury, T. (2010). Development of the Talent Development Environment Questionnaire for Sport. *Journal of Sports Sciences*, *28*(11), 1209-1221. https://doi.org/10.1080/02640414.2010.495993
NTG, 2025. *Inntaksreglement*. URL: https://ntg.no/inntaksreglement/
Persson, M., Espedalen, L. E., Stefansen, K., & Strandbu, Å. (2020). Opting out of youth sports: how can we understand the social processes involved? *Sport, Education and Society*, *25*(7), 842-854. https://doi.org/10.1080/13573322.2019.1663811
Renström, A., & Stenling, C. (2019). Pupil-athletes' Learning Dispositions and Their Potential Effects in School Sports-situated Talent Development Programs. *Journal of Athlete Development and Experience*, *1*(3), 130-143.
Ronglan, L. T. (2015). Elite sport in Scandinavian welfare states: legitimacy under pressure? *International Journal of Sport Policy and Politics*, *7*(3), 345-363. https://doi.org/10.1080/19406940.2014.987309
Skrubbeltrang, L. S., Olesen, J. S., & Nielsen, J. C. (2016). How to stay becoming–living up to the code of conduct in a sports class. *Ethnography and education*, *11*(3), 371-387.
Stambulova, N. B., Engström, C., Franck, A., Linnér, L., & Lindahl, K. (2015). Searching for an optimal balance: Dual career experiences of Swedish adolescent athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, *21*, 4-14.
Stefansen, K., Smette, I., & Strandbu, Å. (2018). Understanding the increase in parents' involvement in organized youth sports. *Sport, Education and Society*, *23*(2), 162-172.
Strandbu, Å., Stefansen, K., Smette, I., & Sandvik, M. R. (2019). Young people's experiences of parental involvement in youth sport. *Sport, Education and Society*, *24*(1), 66-77. https://doi.org/10.1080/13573322.2017.1323200
Thompson, F., Rongen, F., Cowburn, I., & Till, K. (2022). The impacts of sports schools on holistic athlete development: a mixed methods systematic review. *Sports medicine*, *52*(8), 1879-1917.

Utdanningsdirektoratet, 2025. Tilskuddssatser for private videregående skoler 2025. URL: https://www.udir.no/om-udir/tilskudd-og-prosjektmidler/tilskuddssatser/2025/tilskuddssatser-for-private-videregaende-skoler-2025/

Utdanningsdirektoratet, u.å. *Privatskoler*. URL: https://www.udir.no/utdanningslopet/spesielt-for-private-skoler/

Utdanningsforbundet, 2019. *Inntaksordninger og stykkprisfinansiering i videregående opplæring*. URL: https://www.utdanningsforbundet.no/var-politikk/publikasjoner/2019/inntaksordninger-og-stykkprisfinansiering-i-videregaende-opplaring/